

HERAUT VAN HET ACTIVISME: RENÉ DE CLERCQ IN 1917

JOOST VANDOMMELE

JOOST VANDOMMELE

**HERAUT VAN HET ACTIVISME:
RENÉ DE CLERCQ IN 1917**

**BIJLAGE VAN DE NIEUWSBRIEF 2017 VAN
HET RENÉ DE CLERCQGENOOTSCHAP,
DEERLIJK**

www.renedeclerq.be

foto's op de kaft:

boven:

René De Clercq spreekt op 17 november 1917 in het krijgsgevangenenkamp van Göttingen

onder:

Op dezelfde dag met ondermeer Cyriel Rousseu (rechts)

Een jaar van zinloze slachtpartijen en revolutie

In 1917 gaan de zinloze massaslachtingen onverminderd door o.m. de derde slag om Ieper.

trüfte Die Reste von Passendale

Een Duitse opname van de resten van het dorp Passendale na de derde slag om Ieper (juni – november 1917)

Soldaten pikken het niet meer om zomaar voor kanonnenvoer te dienen: in het Franse leger breken massale muiterijen uit die in bloed gesmoord worden. Rusland kent in februari en oktober-november zijn revoluties, aangemoedigd en actief gesteund door Duitsland. In juli 1917 wordt de Duitse kanselier Bethmann aan de kant gezet en komt de feitelijke macht in handen van de generaals Ludendorf en Hindenburg. Door de onbeperkte duikbotenoorlog

Zeebrugge was een belangrijke Ubot-basis

komen ook de VS op het toneel en door de zeeblokkade laat de honger zich in Duitsland meer en meer voelen. Het activisme schakelt een versnelling hoger: de Raad van Vlaanderen

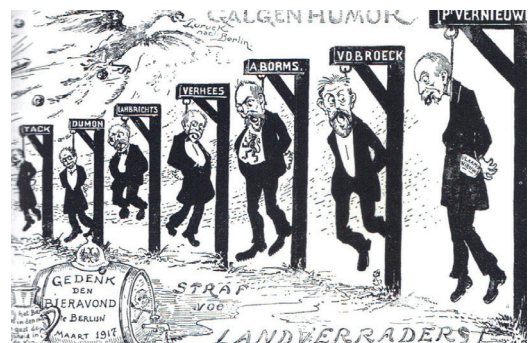
Op 5 januari 1917 stuurde René De Clercq samen met Leo Meert¹ en Karel van den Oever in naam van het Nationaal Vlaamsche Comité tot verdediging van de Vlaamsche zaak in België een telegram naar de Amerikaanse president Wilson en de Belgische premier de Broqueville waarin ‘het herstel van België’ werd gevraagd gepaard met de ‘volledige erkenning der rechten en noden van het Vlaamse volk’. Het initiatief wordt afgebroken en belachelijk gemaakt in de passivistische pers. L’ echo belge geeft op 12 januari af op René De Clercq, ‘le gorille de Bussum’. In Vlaanderen zelf vindt men het initiatief (o. m. wegens te gematigd) ongelegen komen doch Anton Jacob vraagt om de groep in Nederland niet af te stoten. Intussen kunnen radicale en gematigde activisten zich op 7 januari 1917 vinden in de formule: ‘de Vlamingen vragen voor Vlaanderen

1 Leo Meert de Mullewie (Sint-Niklaas 26 augustus 1880 - Antwerpen 13 augustus 1963), Karel Van den Oever (Antwerpen 19 november 1879 - Antwerpen 6 oktober 1926).

volledige en algehele zelfstandigheid en autonomie en de onverwijde verwezenlijking van al de maatregelen die ertoe moeten leiden’. Op 4 februari besloten 128 zorgvuldig geselecteerde aanwezigen te Brussel tot de oprichting van een Raad van Vlaanderen. De Raad bestond aanvankelijk uit 46 leden en werd in de loop van 1917 aangevuld tot 81, maar werkte in de anonimiteit. Hij zou uitgroeien tot een soort schaduwparlement. De activisten waanden zich in de rol van het nationaal congres van 1830 en vonden zich o.m. in aantal etc. een stuk representatiever... In een boodschap ‘Aan het Vlaamsche Volk’, waarin de Raad stelde dat de vrede in aantocht was, stelde men ook dat een België waarin Vlaanderen verdrukt werd niet mocht worden hersteld en dat hetgeen de bezettende macht ten gunste van de Vlamingen had verwezenlijkt niet ongedaan mocht worden gemaakt. Deze eisen zouden op een komende vredesconferentie gepresenteerd moeten worden. De raad werd aanvankelijk door Pieter Tack² en Jozef de Keersmaecker voorgezeten en er vormden zich commissies die zowat alle vooroorlogse ministeries afspiegelden. Zo patroneerde August Borms bvb. buitenlandse zaken. Op 3 maart 1917 ging een in overleg met de Duitsers samengestelde delegatie uit de Raad naar Berlijn.

De kersverse Raad van Vlaanderen stuurde op 3 maart een afvaardiging naar de Rijkskanselier in Berlijn. De reis lekte echter uit en werd niet overal goed onthaald... V.l.n.r. Teleforus Vernieuwe, Emiel Dumon, Jozef Van den Broeck, August Borms, Jacob Lambrichts, Pieter Tack, Kapitein Hans von Harlach (Firenze 11 februari 1873 - Nieder-Arnbach 22 oktober 1963, adjunct-chef van de Politische Abteilung in Brussel) en Emiel Ver Hees.

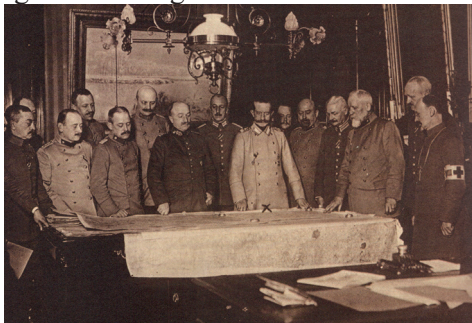
Tegenstanders van het activisme maakten brandhout van de Berlijnreis en spotten vooral met de ‘bieravond’ na de ontvangst bij Kansler Bethmann.

2 Pieter Tack (Humbeek 18 november 1870 - Nijmegen 15 maart 1943), Jozef de Keersmaecker (Antwerpen 16 mei 1860 - Antwerpen 26 oktober 1931).

Het waren August Borms, Pieter Tack, Emiel Dumon³, Jacob Lambrechts, Jozef van den Broeck, Emiel Verhees en Telesphorus Vernieuwe. Los van het feit dat het bezoek op de publieke opinie in Vlaanderen en elders een slechte indruk maakte en aan de toch al geringe sympathie voor het activisme verder afbreuk deed, was er in eigen kring forse onenigheid over de resultaten.

De 'bestuurlijke scheiding' van België'

De Duitsers hadden nooit een geheim gemaakt van hun reserves ten opzichte van een zelfstandig en soeverein Vlaanderen. Toch bracht de delegatie dit verlangen naar voren, maar in het door de Duitsers geredigeerde persbericht stond Selbstverwaltung und Selbstregierung, een veel vagere omschrijving dan soevereiniteit. Een tweede punt was of de Duitsers op de vredesconferentie de Selbstverwaltung zouden eisen of dat ze de realisatie ervan zouden bevorderen. In het persbulletin was sprake van 'bevorderen'. Niettemin kondigde gouverneur –generaal Moritz von Bissing

Gouverneur-generaal Freiherr Moritz von Bissing met zijn staf in Brussel

, die op 18 april 1917 zou overlijden, op 21 maart de zogenaamde 'bestuurlijke scheiding' af. Om deze in goede banen te leiden richtten de Duitsers een Oberkommission op, waarin voor Vlaanderen verwaltungschef Alexander Schaible⁴ en voor Wallonië Karl Haniel zitting had. De Vlaamse afdelingen van de te splitsen departementen zouden in Brussel blijven, de Waalse afdelingen zouden worden overgebracht naar Namen. Het activisme had duidelijk een gebrek aan kaders om deze nieuwe ministeries te bemannen waardoor de splitsing van de ministeries zeer moeizaam verliep. Ook de Zivilverwaltung werkte niet altijd mee uit vrees voor bestuurlijke chaos. In sommige gevallen ging het uiteindelijk om een zuiver 'papieroperatie'. Op 10 maart 1917 protesteerden de passivisten o.l.v. Louis Franck⁵. Ook kardinaal Mercier

3 Emiel Dumon (Brugge 8 juni 1862 - Munsbach 19 januari 1948), Jacob Lambrechts (Urmund 22 november 1873 - Heerlen 31 juli 1951), Jozef van den Broeck (Antwerpen 26 november 1870 - 's-Gravenhage 25 november 1938), Emiel Verhees (Leuven 31 augustus 1864 - Berlijn 12 februari 1928), Telesphorus Vernieuwe (Blankenberge 25 februari 1857 - Antwerpen 1 april 1933).

4 Alexander Schaible (Freiburg 16 februari 1870 - Lugano 4 oktober 1933), Karl Haniel (Koblenz 12 februari 1877 - Dabringhausen 30 oktober 1944).

5 Raf Verhulst betitelde dit verzet smalend als het 'stoofhakenmanifest' naar de 77 handtekeningen die erop voor kwamen van o.m. 28 parlementsleden en de literatoren Van de Woestijne, Teirlinck en Vermeylen... Gentse

handtekeningen ontbreken wegens de strenge passsperré. De activisten bemerkten tussen de ondertekenaars hier en daar een franskiljon op... In De Toorts dd. 13 oktober 1917 (overdruk uit De Gazet van Brussel) verschijnt een bijdrage van De Clercq getiteld 'De Passieven': Passieven mag men niet verwarren met de dichte drommen van trompetpatriotten, die met meer vertoon, meer klank van vaderlandsliefde van zich doen uitgaan. De eerlijke passief neemt vooral in het oog springende plaatsen van marktplaatsen en beurspleinen niet in beslag, noch staat zich de roemrijkheid van zijn Belg zijn zooveel voor, dat hij zijn eigen gaat opblazen tot een kwaker van formaat. De passief voelt zich Vlaming, ook al noemt hij zich Belg. Dergelijke Flamingant beseft wat wij thans billijk is en goed, dat wij niet anders kunnen bekomen zooals we strijden; alleen acht hij het oogenblik tot opkomen niet geschikt. Hij ook bemint taal, zijn ras, zijn volk, hij ook heeft de verdrukking van Vlaanderen door België gekend van 1830 tot 1914, en kan niet logenstraffen dat de onderdrukking tijdens de oorlog nog verscherpt is geworden. Hij zucht in stilte, en wacht, zegt hij, op rustiger tijd. Daden wil de passieve niet: hij wenscht, hij eischt, hij smeekt; hij beweegt niet, hij werkt niet, onderneemt niet en toch blijft hij hopen. Hij rekt op oogst zonder arbeid, zegevierend zonder kamp, hij vertrouwt stilstaande, een doel te bereiken. Hij belijdt een geloof zonder werken, een dood geloof. Over de minstwaardigen onder hen, de zelfzuchtigen die de kat uit den boom kijken, die alleen begaan zijn met persoonlijk belang, spreek ik niet, een verdere ontleding is hun armoedig zieleleven niet waard. Eveneens iedereen kon onder zijn burenen en vrienden hen met den vinger aanwijzen die denken: doen de Vlamingen het goed, dan ben ik erbij. En keert Havere zegevierend terug, mij zal men niets ten laste leggen. In elk geval ben ik vrij. Een groote kunst is dat nu niet, vooral voor wie weinig karakter heeft. Den passieve dien ik eerbiedig beklag en waarden blijf is degene – en waarlijk er zijn er – die in zijn lijdelijkheid echt lijdt. Er is in hem een onzekere strijd. Waar eindigt zijn plicht, waar begint zijn recht? Wat dient hooger te staan, zijn trouw aan den Staat of trouw aan het volk? Moet hij om België afbreuk doen aan Vlaanderen, dan wel omgekeerd, zijn Vlaming-schap stellen boven alles, desnoods ook boven België? Hij weet het niet, hij aarzelt, twijfelt. Zijn gevoel benevelt zijn verstand en zijn verstand drukt op zijn gevoel. In al zijn doen en laten is iets wankels, iets onzeker: zoo'n man kan geen man zijn uit één stuk. Het wonderbaarlijke is dat deze lieden, die al eens bogen op kalmte en wijze bezadigdheid, zich de hevigste voorstellingen maken van wat er in Vlaanderen gebeuren zal als de Belgische regering blijft voortgaan alle rechtmatige eischen vanwege de Vlamingen hooghartige en stijfkoppig van de hand te wijzen. Indien men ons onze Nederlandsche hoogeschool misgunt, indien men Vlaanderen zijn recht op leven blijft ontzeggen, dan springen wij, wij passieven, na den oorlog met het geweer in de hand op de barricade, en maken revolutie! Zoo sprak Frans van Cauwelaert in 1915, in een besloten werkvergadering in Amsterdam, zoo spreekt een onderwijzer van Melsbroek in een openbare meeting op zijn dorp. De activist echter spreekt niet van wat hij niet doet. De tijd van woorden vindt hij voorbij: hij leeft niet van drommen, maar staat midden het leven, midden de daad. In zijn idealisme is hij den zuiveren realist. Schenkt zijne groote liefde tot Vlaanderen hem den moed

reageerde scherp. De regering in Le Havre

Zetel van de Heren van Havere, de Belgische regering in Saint Adresse bij Le Havre

kwam op 8 april 1917 met de Besluitwet, waarin medewerking aan de vervorming van de instellingen door de vijand strafbaar gesteld werd en straffen van 15 à 20 jaar dwangarbeid in het vooruitzicht werden gesteld. Intussen waren er ook pogingen om op gemeentelijk en provinciaal niveau bestuurlijke macht te gaan uitoefenen. In 1917 zou men enkel in Oost-Vlaanderen een gouvraad weten samen te stellen.

Gouverneur generaal Ludwig von Falkenhausen en het eeuwfeest van de Gentse universiteit
Intussen was von Bissing opgevolgd door Ludwig von Falkenhausen⁶

Gouverneure-generaal Freiherr Ludwig von Falkenhausen (l) bezoekt met Keizer Wilhelm II (met gebogen hoofd) het Gentse gravensteen op 23 december 1917

die wel voor een verregaande splitsing van België was maar tegen Vlaamse onafhankelijkheid. De voornaamste discussiepunten in de Raad van Vlaanderen was het precies bepalen van de banden met Duitsland 'buiten wiens bescherming wij niet kunnen' en de institutionele

tot den strijd, zijn werkelijkheidszin leert hem het ijzer smeden terwijl het heet is en niets meer te willen bereiken en ook niets minder dan het mogelijke. Het passivisme is een huis in verval; het aktivisme een huis in opbouw. Schijnt het eerste misschien nog het grootst en het hoogst, elken dag brokkelt het af: en dra blijft er niets meer over dan een treurige puinhoop. Het tweede integendeel rijst met de dag omhoog, neemt toe in omvang en sterkte, en wanneer het gansch opgetrokken zal wezen, zal het zoo ruim blijken dat het onder zijn dak aan alle Vlamingen, aktieven en passieven, een plaats kan verstrekken. Zo geve't God, door onze kracht!

⁶ Freiherr Ludwig von Falkenhausen (Guben 13 september 1844 - Görlitz 4 mei 1936).

vorm die Vlaanderen uiteindelijk moest krijgen. Radicale jong-Vlamingen en gematige Unionisten lagen hierover voortdurend overhoop. Intussen kabbelde ook de vernederlandste universiteit van Gent⁷ verder door: in 1917 steeg het aantal professoren tot 70 en studenten tot 400. De universiteit kreeg een eigen rechtspersoonlijkheid en de Duiters verankerden hun belangen door er 4 miljoen Belgische frank in te pompen... De Clercq is er

⁷ Begin januari ontvangt De Clercq een schrijven uit Gent van wege professor ingenieurstudies Alfons Fornier (Gent 25 december 1875 - Amsterdam 29 september 1963, motorenfabrikant): Gent, den 20sten december 1916, Oprechte vriend en medestrijder, Heedenavond had de plechtige inhuldiging plaats van het lokaal van het studentencorps van de Gentsche Hoogeschool. Te dier gelegenheid hadden ze ook het Professorencorps uitgenoodigd. Het gewoon lokaal is in het Koningshof Kouter gelijk langs de straat. Voor buitengewone gelegenheden beschikken zij over de mooie grote zaal. De professoren werden eerst ontvangen door eene delegatie die ze in 't kroeglokaal verwelkomde en naar het salon bracht. Hier werden zij door een tachtigtal studenten allen met de aardige baret op met verschillende gekleurde banden, volgens de faculteiten, met feestgejuich ontvangen en naar hun plaatsen gebracht. In 't midden van de lange zaal stond eene lange tafel waaraan de profs plaatsnamen. Aan het uiteinde stond dwars eene eeretafel aan welke plaats namen Rector, Curator en Sekretaris. Verder het bestuur van 't Corps, de hoofdpersonen in rok; De studenten daar rondom aan kleine tafeltjes van zes. Er waren drie dames. Na welkomrede van de Praeses werd thee geschonken. Dan volgden antwoord van den rector enz. toen kwamen de studenten aan 't woord. Er werd gezongen voor dubbel mannenkoor: Willen wij 't haasken jagen, enz. Verder werden met buitengewone zorg voorgedragen liederen gedichten enz; Ook een mooi en roerend gedicht Arm Dietsch, werd er zeer treffend voorgedragen. Allen die zich voor onzen grootschen strijd in 't gelid gesteld en geleden hebben, werden herdacht en bij deze gelegenheid werd besloten met algemeene toejuichingen u het hierbijgevoegde telegram te sturen; daar telegrafeeren onder de huidige omstandigheden niet mogelijk is en mijn reis naar Holland vertraging heeft ondergaan, kan ik U dit slechts heden laten geworden; Het feest heeft op ons allen eenen onvergetelijke indruk gemaakt. De toon en de stemming ervan waren onvergelykelyk hooger en deftiger warmer dan wat ik ooit vroeger mocht bijwonen. Met de ouden vergiftigende traditie van liberaal, clericaal enz. werd gebroken. Het corps is één. Dit en de nieuwe opvatting van hun studie, die de studenten nu huldigen, zijn reeds eene groote vooruitgang; Vol hoop en vertrouwen hebben wij afscheid genomen om na Nieuwjaar ons werk met nieuwe vlijt te hervatten. Ontvang hiermede mijn broederlijken groote handdruk. Bijgevoegd: **Aan onzen nationalen Dichter René de Clercq, Bussum, Holland. De Hoogleraren en studenten der Vlaamsche Hoogeschool te gent, vereenigd in algemeene corpsvergadering, brengen den Vlaamschen broedergroet en een driedubbel hoera voor onzen nationalen dichter MULLIER, Praeses van het Gentsch studentencorps.** (Arthur Mulier, Kortrijk 25 maart 1892 - Kortrijk 1 oktober 1979).

bij als in november 1917⁸ het eeuwfeest van de universiteit wordt gevierd.

EEUWFEEST ■ ■ HOOGESCHOOL TE GENT. ■

1817 · 3 November · 1917 ·

■ PROGRAMMA ■ DER PLECHTIGHEID.

Eeuwfeest van de Gentse universiteit op 3 november

De geheime Frontbeweging organiseert zich

Op 28 januari 1917 wordt achter het front 'kleine landdag' met 30 afgevaardigden van de 4de legerdivisie gehouden. Filip De Pillecyn⁹ wijst alle traditionele partijpolitiek af die volgens hem alleen maar misleidend werkt. Op 4 februari wordt een vergadering met 60 à 70 man ingeleid met een gedicht van René De Clercq. Er heerst een algemene haat tegen de regering en volgens Frans van Cauwelaert worden meer en meer volksjongens 'aangetast'. Luitenant Joris Van Severen droomt van een grote werking 'ernstig revolutionair en per divisie'. Nog in februari wordt de censuur op de briefwisseling verscherpt. Ook brochures en frontblaadjes worden geïllustreerd (men mag geen lijsten en namen van militairen meer afdrukken; men moet voor alles eerst toestemming vragen. Er resten nog 60 frontblaadjes waarvan 2/3 Franstalige): 'pendant les Russes renversent le vieux régime, nous y rentrons'. Op 1 maart wordt de Frontbeweging feitelijk gesticht op een 'legervergadering' in Izenberge. Van Severen wil een gecoördineerde clandestiene organisatie. Onder druk van de activistische realisaties doet de Belgische regering (nog) meer beloften en kleine toegevingen aan de Vlamingen. In feite gaat

8 Op 3 november werd het eeuwfeest plechtig gevierd voor 2.500 à 3.000 genodigden. De Clercq las er enkele verzen voor. Het menu bestond uit oesters, bouillon in kopjes, rundvlees met salade, caramel pudding, kaasstanjen (sic), mokka.

9 Filip De Pillecyn (Hamme 25 maart 1891 - Gent 7 augustus 1962).

het dikwijls om toepassing van bestaande wetten en reglementen. Bij de Frontintellectuelen oogsten de activisten een verdeelde reactie: hun actie is slecht voor de eenheid van de flaminganten. Men begrijpt hun wanhoopsdaden maar vinden het toch een knieval voor de Duitsers. Laten we liever opbouwend werk verrichten. De Berlijnreis was slecht maar de Bestuurlijke Scheiding is goed voor Vlaanderen. Zoals de vernederlandste universiteit betekent dit misschien is een voldongen feit. Goedmenende activisten mogen niet worden veroordeeld. De activisten vragen trouwens zelf om niet te (ver)oordelen: 'ge weet niets omdat ge niets moogt weten'. In mei 1917 bestempelt de frontbeweging de vervlaamste Gentse universiteit als een felix culpa (gelukkige misstap).

VLAMINGEN!

De Vlaamsche IJzersoldaten, die geleden en gestreden hebben voor hun Vaderland, EISCHEN :

- a) de Vervlaamsching der Hoogeschool van GENT;
- b) de Vervlaamsching van het BESTUUR in Vlaanderen;
- c) een Vlaamsch LEGER.

De Vlaamsche IJzersoldaten hebben geen vrede met konkelfoezerie van welken aard ook, en kunnen niet toelaten, dat de Fransche Hoogeschool te Gent nog heropend wordt.

Overigens meenen zij dat het nu bepaald tijd wordt, dat de Vlaamsgezinde burgers eens en voor altijd met rust gelaten worden.

**Namens de Frontpartij:
Een groep IJzersoldaten.**

Ook vak na de oorlog eist de Frontbeweging dat de Vervlaamste Gentse universiteit zou open blijven...

Ze mag in geen geval worden teruggeschroefd of afgeschafte anders komt er geweld. Wat de Raad van Vlaanderen betreft maakt men onderscheid tussen persoon en daad. In mei is er een nieuwe golf van oorlogsmoedigheid. Men weet niet meer waarvoor men eigenlijk vecht, wil geen zinloze oefeningen meer uitvoeren en 'een schot (tegen een officier) is gauw gelost...' De afzetting van de tsaar en de macht van de Russische soldatenraden geven inspiratie (de macht van het getal) maar men weet nog steeds niet goed waarvoor men die macht kan gebruiken. Een nieuwe algemene Vlaamse fierheid komt naar boven: 'spreekt uw moedertaal' is een oproep om altijd zuiver Vlaams te spreken en het goede voorbeeld te geven. Tegen officieren en sommige Franstaligen durft men zeggen: 'leert

Vlaams, ezel!’ De Vlaamse Beweging wordt warempel populair en wordt een christalisatiepunt en katalysator dat alle ongenoegen weet te kanaliseren. Men gaat nu de zaken omkeren en een ‘signe de langue’ uitdelen aan al wie alleen Frans spreekt (‘zij moeten uw taal kennen, gij niet de hunne’).

De centrale eis van de Frontbeweging

De anti-Vlaamse pers smijt men buiten... Eind mei wordt koning Albert voor het eerst geconfronteerd met gekalkte opschriften die tijdens de zgn. ‘vliegtochten’ werden aangebracht: ‘80% Vlamingen eischt uw recht’, ‘Vlamingen hoelang laat ge nog op uw voeten trappen?’ etc. De reactie is slaan en zalven.

Open brief aan Albert I als herhaling van het Bussumer telegram

Op woensdag 11 juli 1917 stuurt de frontbeweging anoniem en clandestien haar ‘open brief’ aan den koning van België, Albert I’. In feite herhaalt men wat René De Clercq exact twee jaar voordien formuleerde in zijn Bussumer telegram. De tekst is van De Clercqs atheneumcollega Adiel De Beuckelaere (o.m. wegens zijn iets oudere leeftijd uitgeroepen tot ‘ruwaard’ van de Frontbeweging), bijgewerkt door Joris Van Severen en Karel De Schaepdrijver. Men schrijft uit naam van de ‘Vlaamse ontwikkelden’. De brief is oproep aan de publieke opinie en bundelt een bloemlezing van klachten. Men steunt in grote lijnen het activistische programma: ‘zelfbestuur en Vlaamse regimenten’. Het gebruikte papier werd gesmokkeld uit Le Havre en de oplage wordt geschat op 1000 à 3000. Hij werd gestencild bij meester Emiel Selschotter (1863-1935) uit Alveringem/Bulskamp.

De Frontbeweging in activistisch vaarwater?

De Beuckelaere beseft dat de Vlaamse Beweging in bezet gebied, achter het front en in de kampen ongeveer dezelfde standpunten had (integraal zelfbestuur). In bezet gebied is Vlaamsgezinde jeugd activistisch. Jozef Goossenaerts meldt dat ‘alle Vlamingen in de kampen activist geworden zijn’. Frans Van Cauwelaert, die ook met zijn gematigde standpunten tegen een muur aanloopt, leidt gezichtsverlies. Distributie, bezit, en lectuur van de open brief worden verboden.

Jozef Goossenaerts (Wuustwezel 25 februari 1882 - Astene 6 december 1963, staand derde van links), atheneumcollega van De Clercq zat sedert 24 november 1915 wegens een dubieuze spionagezaak gevangen in Duitsland. Hier zien we hem in Göttingen. Op dezelfde foto Godfried Rooms, De Clercqs achterneef en draaispil van de Vlaamse werking (in activistische zin) in het kamp (in het tweede raam linksonder)

Verklikkers worden ingeschakeld, men fouilleert etc. de Sureté militaire verdenkt Cyriel Verschaeve ervan de briefschrijver te zijn. Zij willen bij hem een huiszoeking doen maar krijgen geen toestemming. Men wil Verschaeve kost wat kost uit het operatiegebied ‘want hij is de ziel van alles’. Verschaeve stelt: ‘Ik blijf hier, als de regering acht redenen te hebben om mij in verbanning te sturen, dan moet ze ook de verantwoordelijkheid van zo’n zware straf op zich durven nemen’. Op 21 juli zingt men ‘de Vlaamse leeuw’. Er vallen straffen ‘pour avoir chanté le lion de Flandre, signe d’insurrection’. Men probeert binnen te vallen op soldatenvergaderingen die dikwijls onder dekmantel (van bvb. Bond van het Heilig Hart) doorgaan. De vermeende leiders worden extra in het oog gehouden. Op geheime vergaderingen met soms ca 100 man begrepen sommige soldaten er niet altijd veel van maar onthielden dat ze het recht hadden Franse bevelen niet uit te voeren. Sommige officieren beweerden dat er Duitsers kwamen spreken...

Juliaan Platteau in 1919 in soldatenuniform. Let op het gedicht *Mijn vijand is mij lief van De Clercq* dat hij op de foto schreef

Open brief aan den Koning van België
Albert I

Vlaamingen, gedenkt het Guldenstopenfeest
(op 5de Augustus, 1914)

Sire,

Tol vertrouwen in U die, bij het ingaan van den wereldoorlog, de Vlaamingen aan het Guldenstopenfeest herinnerdet, komen wij tot U, wij, de Vlaamsche soldaten, het Vlaamsche leger, het leger dus van den Yser, om U te zeggen wat wij lijden, waarom wij lijden, om U te zeggen dat we ons bloed voor ons land veil houden doch dat het niet dienen mag om de boeien van ons volk nauwer toe te halen maar om het vrij te laten ademen, vrij te laten leven.

We hebben geen vertrouwen in onze oversten die ons meer dan ooit tegengaan. De pers, die ons gedurig bekampt, wordt gesteund, We wantrouwen de regering die door ons gestemd, misbruik makend van haar gezag ons 85 jaar lang heeft bedrogen. In U alleen, o Koning gelooven we nog: op 5de augustus 1914, wist gij de Vlaamingen aan te spreken, lijk het behoorde, als wildet ge aantomen dat we terecht op U mogen rekenen, zoals op den aanvoerder van het Vlaamsche leger in 1302, gij staat hier te velde om recht en eer te verdedigen en zult dit nooit beworst duld^{dat we zijn gedindomen}en door hien en uw machthebbenden in die eer en dat recht gekrenkt worden. Ook daarom komen we U ter gelegenheid van het Guldenstopenfeest om ons recht vragen.

Van of 1230, begon de lijdensgeschiedenis van het vlaamsche volk. Ons volk is verlachteld, verongelijkt, diep vervallen. In België is voor de Walen alles, voor de Vlaamingen niets. We wilden dat de grondwet die zeigde dat alle Belgen gelijk zijn voor de wet, geen ijdel woord bleef,

Jules Platteau, die contact hield met René De Clercq, wordt beschuldigd om op 26 juli de open brief te hebben voorgelezen. Hij wordt overgeplaatst en prompt worden leuzen geschilderd: 'wij willen Jules Platteau terug', 'kerels, breek uw slavenbanden', 'wij willen Vlaamse officieren', 'in Vlaanderen Vlaams'. Voor de eerste maal verschijnt de leuze: 'wij willen Vlaamse regimenten': De Sureté Militaire verneemt dat er een geheime organisatie bestaat in alle divisies, eenheden en compagnies, de leiders zouden zoveel invloed hebben dat de meeste soldaten blindelings hun bevelen zouden gehoorzamen... In het Belgische kamp ontstaat een lichte paniek, vooral omdat men de omvang van de opstandige beweging nog niet kan inschatten...

Een tweede open brief...

Rond 12 augustus 1917 verschijnt een tweede open brief, die een antwoord is op het niet antwoorden van de koning. Albert heeft het vaderlijk vertrouwen dat de soldaten in hem stellen, beschaamd: 'De Vlamingen verlangen noch verwachten niets van Duitsland maar rekenen op U' (...) 'grijp in om de taalwet te doen toepassen' (...) 'Wij zijn de gewilligste van uw onderdanen, excellentie, maar wij zijn het gewilligste wanneer men ons degelijk behandelt' En nog: hier staan wij met woorden en beloften terwijl men in Gent met daden pocht. Regering, benoem nu al een

na-oorlogsbestuur voor de Gentse Universiteit... In de zomer '17 wordt de censuur op de frontblaadjes (dubbele controle); men moest nu op voorhand een gedrukt exemplaar aanbieden; De Lendeledenaar van Piet Vandommele¹⁰ mocht bvb.4 maanden niet verschijnen

10 Jozef Pieter Fideel Vandommele (Lendeledede 19 november 1891 - Gent, 29 september 1983), grootvader van de auteur, onderwijzer-brankardier bij 2de leger 1ste Cie Ite Genie D91 was zeer actief in de frontbeweging. In de zomer 1916 duikt zijn schuilnaam Piet Vandol op als medewerker in het dagblad Ons Vaderland, dat toen meer en meer als spreekbuis voor de frontsoldaten ging dienen. Hij was een direct medewerker van Hilaire Gravez in het organiseren van nachtelijke vliegtochten etc. in het 2de leger. Deze divisie zou op het hoogtepunt van de Frontbeweging zowat het meest geïnfecteerd geweest zijn... Op 24 okt 1917 wordt Piet veroordeeld tot 8 dagen gevangenis (waar hij de toiletten moest kuisen) om zonder voorafgaande toelating een artikel 'Ne kemel' de nature à diviser l'union nationale in Vrij België (het blad van Van Cauwelaert in Holland), als reactie op een anti-Vlaams scheldartikel in de semi-officiële XXième siècle, te hebben gepubliceerd. Iets later kreeg hij een week kamerarrest omdat hij zonder toestemming naar de mis geweest was. Het derde hem niet: 'Ik zal fier zijn van voor mijn Vlaamse overtuiging gestraft te worden.' Zijn protest bij koning Albert en volksvertegenwoordiger Van de Perre haalde niets uit.

doen publiceren; daar waar eenzaamheid rasot, zal hij trouwe vriendschap koeps en betrouwen brengen.
Want 's zal voor ons allen zijn, een kamermaat, een trouwe vriend in ballingschap en lijden.

+ Onze Dooden.

't Is een heilig en gelijg gedenkt voor de overledene te lud den.'
met de vergoering van ons kermis is het zeer gepast een "onze vaderke" te doen voor onze overledene medeparticipanten en vooral voor de gesneuvelde soldaten van Lendeledede, die zijn voor zoveel wij het meten;

Constemment-Sylveer + Braemdonck 1916
Vansteenkiste Cyril + Braemdonck 1916
Kestilovt x ... gendovs te melle 1916
Maes Achiel + Ramsdorpelle Apr 1915
Carliers Remi + Dixmuetele 1915
Vanderouystrate " " 1915
Ecktraad x ? 1915
Declerck Grijsone + Struyckensterke 1916

R. I. P.

DE
LENDELEDENAAR

Kermis-zondag 27 Augusti 1916

Hier ben ik, beste vrienden, ik 'de Lendeledenaar' - Van waar ik kom, is mij onbekend; naar waar ik ga, weet ik maar al te goed. Overal trek ik mannen, overal waar er soldaten of wijkelingen van Lendeledede zijn, ik ga er naar toe, en 'k en vraag maar een ding, en 't is; van welgekomen te zijn.

En nu, met onze Kermisweek kom ik voor de eerste keer bij u allen, beste vrienden van Lendeledede. Door alle Kermis-geenik omsten en familieaangelegingen onmogelijk zijn, ben ik zelve op reis gegaan en vooral kom ik goen dag zaggen.

Ik weet het dat ik zal welkom zijn, en daarom zal ik nog komen, overal waar gij u bevindt langs dezen kant. Ik zal u komen bezoeken van Lendeledemaas van hun lief en hun leed, van hun wel-

De Lendeledenaar, een typisch frontblaadje uitgegeven door Onderwijzer-brancardier Piet Vandommele (2de leger 1ste Cie Ite Genie D91). Er verschenen 22 nummers van 27 oktober 1916 tot oktober 1918. Het werd op 150 exemplaren (4 blz.) vermenigvuldigd op een mimeograaf. Dat de informatiegaring over het thuisfront niet gemakkelijk was, bewees het feit dat Vandommele niet op de hoogte was van het overlijden van zijn vader op 31 december 1917 op amper 25 km van het front...

(ts. juli en november 1917). Dit leidde o.m. tot veel preventieve zelfcensuur. Het woord 'Vlaanderen' mocht alleen worden gebruikt als er ook 'België' bijstond. Men censureerde alle als defaitistische of pacifistische geïnterpreteerde uitlatingen (men mocht bvb. niet schrijven dat de oorlog te lang duurde). Franstalige bladen hebben bijna geen moeilijkheden...

... en het officieuze antwoord

Op 13 augustus 1917 ziet koning Albert terug Vlaamse slogans in De Panne: '80% Vlamingen storten hun bloed', 'wij willen Vlaamse bevelen', 'eer aan onze Vlaamse veroordeelden' etc. Hij stuurt zijn secretaris, Jules Ingenbleek naar juffrouw Belpaire¹¹ om haar gerust te stellen: Albert is de Vlamingen goedgezind en wat kan er gedaan worden om aan de mistoestanden te verhelpen?'. Belpaire moet op 15 augustus om 10 u stipt naar koninklijke villa om het officieuze antwoord op de open brieven te aanhoren. Belpaire doet een enthousiast verslag aan de leiding van de Frontbeweging maar die reageren eerder sceptisch. Men wil een publieke verklaring, begreep wel dat hij geen beloften kon doen 'maar een 'hartelijk' woord (cfr. het verwachtingspatroon van René De Clercq twee jaar eerder) in het openbaar zou veel goedmaken'. De Frontbeweging wenst een verzoeningsraad die rechtstreeks met hen in contact zou treden. Op 17 augustus komen er nieuwe eentalige Franstalige identiteitskaarten. Sommigen weigeren ze en krijgen straf. Men zal het euvel rechtzetten en vraagt een beetje goede wil... Op 25 november komen de tweetalige kaarten. De Belgische regering probeert de Frontbeweging in kaart te brengen (1ste Divisie: volledig aangetast; 2de Divisie: beweging in volle in opbouw; in de 4de Divisie discussieert men over houding van de Vlaamse soldaten bij een gebeurlijk offensief). Op 26 augustus denkt men vooral aan voorbeeldige straffen; de onruststokers moeten verwijderd worden. Aalmoezenier Paul Vandermeulen¹² wordt de eerste schietschijf (o.m. wegens pro-activistische artikels die werden geciteerd in het blad van Göttingen 'onze taal' van Godfried Rooms, een achterneef van De Clercq). Vandermeulen wordt naar het eiland Cézembre verbannen op 29 aug 1917 en de straf wordt overal voorgelezen. In Bulskamp betogen 800 piotten rustig in rijen van 4. Er wordt overal geklad 'leve abt Vandermeulen', 'wee onze Vlaamsvervolgers' etc. Vandermeulen vertrekt op 1 september 1917. 150 man brengen hem militaire groet en de groep groeit aan tot 1500 man... Intussen dreigt Verschaeve weer weggevoerd te worden. De Sureté was intussen tot de conclusie gekomen dat de kapelaan van Alveringem toch niet de briefschrijver was: 'celui écrit mieux que ça, ce n'est pas son style'. men vermoedde dat de activisten Borms of Raf Verhulst¹³ het geschreven had. Men gaf de premier de

raad iets toe te geven want 'Vlamingen zijn zo lichtelijk te paaien'... Begin september zijn de geruchten zeer sterk dat Verschaeve zal worden verwijderd. Frontsoldaten van de 2de Legerdivisie houden de wacht aan de kapelanie, gewapend met granaten... Op 19 september stelt Karel De Schaepdrijver: 'we moeten activist zijn, dat is onze enige redding. Nú moet Vlaanderen gered worden. Nu of nooit!'. Volgens de Sureté wint het activisme veld achter het front: 'on devine une propagande constante et les aumoniers et les brancardiers sont souvent designés comme étant les plus ardents propagandistes'. Op 24 oktober wordt Piet Vandommele veroordeeld tot 8 dagen cachot om een artikel 'ne kemel', de nature à diviser l'union nationale, in Vrij België (het blad van Van Cauwelaert in Holland), als reactie op een anti-Vlaams scheldartikel in de semi-officiële XXième siècle, te hebben gepubliceerd. De Franskiljonse generaal Drubbel¹⁴ van het 2de leger motiveert de straf alsdusdanig: 'pour avoir tenté d'envoyer à un journal sans le soumettre à aucune des prescriptions en vigueur un article destiné à la publicité et de nature à diminuer l'union devant exister dans l'armée'... De clandestiene Frontorganisatie sticht een hulpkas om advocaten voor de gestraften te kunnen betalen.

De biecht van Verduyn

In oktober wordt de gematigde Jozef Verduyn¹⁵, die zich vooral met heldenhulde bezighoudt, verhoord. Uit zijn relaas maakt men de werkelijke sterkte van de frontbeweging op waardoor de paniekstemming bij de autoriteiten vermindert... De Beweging koopt 5 kilo losse letters en smokkelt ze naar het front. De koster van Alveringem drukt pamfletten... Nog in oktober 1917 schrijft men open, anonieme brieven aan de paus (het tribunaal van de wereld), kardinaal Mercier en de bondgenoten namens '50.000 Vlaamse soldaten der voorlinie'. De paus moet tussenkomen met het oog op vredesonderhandelingen en bondgenoten moeten absoluut vermijden dat de Duitsers alleen als kampioen voor het Vlaamse volk optreden... De Frontbeweging publiceert eveneens de brochure Vlaanderens dageraad aan den IJzer: men wil zich niet meer laten verschalken door bedrieglijke tegenstellingen van godsdienstige of andere elementen. De brochure stelt eveneens de federalisering van België voor en wijst duidelijk de strafvervolging van de activisten door de overheid af. Verschaeve oogst veel bijval met zijn Catechismus van de Vlaamse beweging.

11 Maria Belpaire (Antwerpen 31 januari 1853 - Antwerpen 9 juni 1948).

12 Paul Vandermeulen (Bree 2 maart 1893 - Neerpelt 30 mei 1975).

13 Raf Verhulst (Wommelgem 7 februari 1866 - Aken 24 maart 1941).

14 Honoré Drubbel (Oostakker 2 december 1855 - Oostakker 15 november 1924).

15 Jozef Verduyn (Ruddervoorde 23 november 1884 - Brussel 7 oktober 1936).

Kapelaan Cyriel Verschaeve van Alveringem (hier op weg naar een berechting in 1920) was de onbetwiste intellectuele inspirator en ziel van de frontbeweging

In de brochure Voor onze vrouwen roept hij op om op te passen voor Franse verleidsters en schrijft pater Callewaert over 'jeugdschoonheid' (zedelijk volk, groot volk). Intussen hebben Verschaeve en Jozef Verduyn ook Heldenhulde op operationeel peil gekregen. Op de kerkhoven van Alveringem, Westvleteren en Hoogstade worden 15 à 20 heldenhuldekruisjes per week geplaatst, waaronder die voor de gebroeders Van Raemdonck die tijdens een raid op de Duitse linies dd. 25-26 maart waren gesneuveld. Intussen ging de verfransing bij militaire begrafenissen gewoon door: 'mort pour la patrie', 'souvenir...' Niet zelden werd Heldenhulde manifest tegengewerkt: 'ces deux morts aimeraient le Français quoiqu'ils ne le connaissaient pas'... Het vooruitzicht op een vierde oorlogswinter baart¹⁶ zorgen. Men is de

16 De oorlogswinter 1917-'18 was zeer streng.

Piet Vandommele (met kat) in een 'abri' bij Oeren (1917)

de struiken en de bomen van de omtrek er aan geloven en ze werden, gekapt en gekloven gestookt in de kachels die we in de loodsen gevonden hadden achter gelaten door de kompanie die daar voor ons gelegerd had. In ons kotje stond ook zo één van die kleine duivelkens gemaakt van een niet ontplofte bom van de fritzen. Om t' gekapte hout te laten drogen hadden we de stukken opgestapeld tussen de wand en de stoofbuis. 't Stoofke stond roodgloeiend toen opeens het barakske volstond met generaals van de staf met onze kapitein en sergeant-fourrier. Ik sloeg aan min of meer onbeholpen door 't feit dat men ons, brankardiers, soldaten van 2de klas dit nergens had geleerd. Toen bemerkte ik de koning in uniform van generaal temidden die regen van sterren. De koning sprak me aan in 't Vlaams met een Duitse tongval en met een blik op de brandende kachel en 't opgestapelde hout daarachter, zei hij iets van 't is hier goed warm, 't mag wel in zo'n strenge kou'. Ik trek mijn stoute schoenen aan en zegde 'Ja, Sire, maar gelijk ge 't ziet worden

Getuigenis: Piet Vandommeles gesprek met Albert I: Ik lag toen met een deel van de kompanie op rust in houten barakken van 't leger in Oeren. De 3 brankardiers konden als verblijfplaats beschikken over een kleine loods, waar ook het onderzoek van de Dr. en de verpleging der zieken en kleine kwetsuren kon geschieden. Daar de kompanie geen kolen verschafte moesten de wilgen,

verveling beu en verlangt naar een slotoffensief. Renaat De Rudder¹⁷ sneuvelt door een Belgische kogel (men is ervan overtuigd dat het uit eigen rangen was). De geruchtenmolen zegt dat officieren een fles champagne ontkurkten... De pesterijen en het anti-Vlaams gedrag gaan voort. Een commandant zei dat zelfs de negers in de Congo de Franse bevelen begrepen... Dat het de Vlamingen alleen om manifeste onwil te doen is...

hier geen kolen van de kompanie gestookt, maar we trekken ons plan en we stoken toch! (door de bevoorradingsdienst van 't leger, de fameuze Intendance moest in het winterseizoen 1 kg steenkool per man en per dag beschikbaar gesteld worden JV) Ik vervolgde: 'ik ben 2 jaar in de kompanie en nooit werd er ons één kg. kolen geschonken!' Grote ontsteltenis vooral bij de kap- en er werden verontschuldigen gesproken van kolen voor de keuken. De waarheid is, dat de kolen, behalve voor de keuken, dienden voor het verwarmen van de mess en 't logies van de officieren en de rest ging naar het liefen de mooie meidekens achter het front. 't Zelfde gebeurde met de mooiste stukken vlees, de koffie, suiker, vet enz. ik hoorde iets zeggen in 't Frans dat de barakken moesten verwarmd worden en inderdaad, 's anderendaags waren er kolen beschikbaar! 'Mag ik nog iets zeggen, Sire' hoorde ik mezelf zeggen en de kop van onze Waalse kapitein sloeg rood uit. Na de toestemming van Sire begon ik mijn verbittering uit te spuwen over de toestanden in het leger en in de kompanie. We zijn in totaal met 117 man, waaronder 13 Walen. De officieren zijn Walen, de Dr. is een Waal, alles geschiedt hier in een vreemde taal die de 100 Vlamingen niet verstaan. We worden bevolen, gestraft en de dood ingezonden in een vreemde taal. Hier enkele km. zuidwaards zijn Senegalezen ingekwartierd, Franse koloniale troepen, weet u Sire dat die veelal ongeletterde, onbeschaafde soldaten bevolen en aangevoerd worden in hun eigen taal. Ik sprak zo verder over straffen, over krijgsraden enz. Toen ik uitgesproken was zei de koning: 'we zullen dat onderzoeken, brankardier, er komt verandering'. Tot verstomming en misschien tot verontwaardiging van zijn gevolg reikte hij mij de hand en verliet met zijn staf-officieren, de kapitein en fourrier de barak. En ik wil u nu vertellen wat het gevolg was van mijn stoutmoedigheid? vanaf de volgende dag kregen we kolen en nog dit geschenk voor mij: ik moest bij de kapitein komen, deze kafferde me uit en strafte me met 8 dagen gevang (politiekamer) omdat ik dingen aangeklaagd had en dit niet gedaan had 'par la voie hiérarchique' volgens het militaire reglement. Hij schold me uit voor rotte vis, voor oproerkraaijer en verspreider van geheime druksels en vlugschriften. Hij beweerde dat ik meer te zeggen had en rapper gehoorzaamd werd aan en door de soldaten zelf dan hijzelf. Ik verveerde me koppig in mijn beste Normalschoolfrans en moest bij generaal Drubbel op rapport komen. Deze Antwerpenaar, bevelhebber van de 2de legerafdeling ondervroeg me, over alles wat ik wist over de wantoestanden in het leger. Het kwam tot een hoogoplopende woordenwisseling en 't besluit was: 'ge zijt een gevaar voor 't leger, ge zijt de schuld dat de frontsoldaten morren en betogen, ge ondermijnt de legermoraal en predikt opstand en dreigend in het Frans snauwde hij het gesprek af met: 'Vous êtes un sale individu, je vous trouvereai!' Ik kon gaan, ik werd onder bewaking overgeplaatst naar 't veldhospitaal der 2de legerafdeling. Ik kreeg een Brussels korporaal als bewaker. Ik had tot de koning gesproken!'

17 Renaat De Rudder (Oostakker 11 december 1897 - Merkem 17 december 1917)

Russische revolutie verft af

In december 1917 lopen meer dan 1000 deserteurs over, vooral door oorlogsmoeheid: men wil zijn familie terugzien... De gelukke Russische revolutie verft af en het samenhangende pacifisme en socialisme winnen veld. Ook Joris Van Severen begroet de oktoberrevolutie... De Frontbeweging krijgt er een nieuwe boost door: in de 1ste divisie (recruteringscentrum Gent) worden op 15 december 2 brancardiers door gendarmen bewusteloos geslagen. Op 18 december organiseert men een betoging in Hondshoote onder de leuze 'recht of revolutie'. In de 2de divisie (recruteringscentrum Antwerpen) organiseert men op 1 december een betoging in De Panne, op 9 december start betoging met 400 man, ze groeit uit tot 1500 maar de deelnemers worden uiteindelijk terug naar het front gestuurd). Het gaat er echter steeds gewelddadiger aan toe. Van eind 1917 dateert ook de kreet van Frans van der Linden¹⁸ 'erop en over' waarbij (de meestal Waalse) ordehandhavers aan de kant geduwd werden... In de 3de divisie (Luik), 4de (Namur) en 5de (Mons) is het traditioneel kalmer. In de 6de divisie (Brussel) raakt de Frontbeweging georganiseerd door novice Lode de Boninghe. Na enkele 'vliegtochten' met affiches werden alle leiders er gepakt...

De Dietsche Bond

De Dietsche Bond was op 17 maart 1917 ten huize Molenaar in Utrecht in feite opgericht en was eigenlijk een equivalente organisatie van het Algemeen Nederlands Verbond die in tegenstelling tot het ANV wél het activisme steunde. Volgens Lode Wils werd De Dietsche Bond opgericht omdat het ANV aarzelt de Flamenpolitiek te ondersteunen.

De Dietsche Bond (foto april 1933)

Nog volgens hem streeft De Dietsche Bond openlijk de vernietiging van België na. Op een omzendbrief van 13 maart, verstuurd door Bodenstein¹⁹ en Van Vessem,
18 Frans van der Linden (Antwerpen 6 juni 1894 - Sint-Michiels 3 november 1918).

19 Helgard Dewald Johannes Bodenstein (Leeuwfontein district Rustenburg 31 juli 1881 - Hangklip Sandownbaai district Caledon 21 januari 1943). Rechtsgeleerde, journalist en ambtenaar. Ging in 1896 naar school in Amersfoort maar meldde zich bij het Boerenleger in 1899. Hij diende o.m. bij het verkennerskorps van Danie Theron en vocht later onder commandant (J. L.) Jaap van Deventer. Zette na de oorlog zijn studie verder o.m. aan de rechtsfaculteit in Leiden. In 1910 wordt hij secretaris

kwamen naar we mogen aannemen de verenigde redactieleden van Dietsche Stemmen en De Toorts samen. De officiële stichtingsdatum van De Dietsche Bond is echter 23 juni 1917 als de statuten klaar waren. Concreet zal een bibliotheek worden aangelegd. Dezelfde dag wordt ook het bestuur²⁰ samengesteld: J.B.M. Hertzog erevoorzitter, B.C.H. van der Wijck (later Pieter De Koning) voorzitter, H.D.J. Bodenstein (later Ph Botha) en René De Clercq ondervoorzitter, Willem J. L. Van Es (later E. Besse) penningmeester, Marcel Minnaert (boekbewaarder (sic)) en Anton J. Van Vessem (later W. Den Uyl en nog later A. Loosjes) secretaris. De vereniging telt vanaf 1925 ook August Borms (in gevangenschap) als erelid en enkele leden onder wie prof. Josué De Decker, dr. Eugène Van Wessem, dr. Tenhaeff, A. Hofman, Boudewijn Maes, prof. Steinmetz, Jozef Van den Broeck en F. Bosman. Gerretson, die bezwaren heeft tegen het voluit steunen van het activisme, wordt in de zomer 1917 door toedoen van De Clercq als lid geroyeerd...

De Clercq terug naar Vlaanderen

Zoals al gezegd werd in februari 1917 de Eerste Raad van Vlaanderen als een overkoepelend activistisch orgaan opgericht. De leden stellen zichzelf op basis van verdienste aan of worden gecoöpteerd. De Raad maakt zich bijna onmiddellijk onpopulair door een reis op 3 maart naar Berlijn met een ontvangst door kanselier von Bethmann-Hollweg, gevolgd door een nog meer geruchtmakende bieravond. Voor de publieke opinie in België dringt het nu door tot welke consequenties het activistische optreden kan leiden... Bovendien schakelt het harde bezettingsregime over op een hogere versnelling. De blokkade tegen Duitsland veroorzaakt schaarste aan zowat alles, niet in het minste aan voedsel.

van 'regterpresident' Jacob de Villiers. In 1912 aanvaardt hij de leerstoel Romeins-Hollands recht in Amsterdam. In 1919 keert hij terug naar Zuid-Afrika waar hij in 1922 professor wordt te Stellenbosch. Speelt een belangrijke rol in het vastleggen van rechtstermen in het Afrikaans. In 1927 staatssecretaris van buitenlandse zaken onder premier Hertzog. Hij vertegenwoordigt Zuid-Afrika in de imperiale commissie die van 1929 tot '31 de precieze dominionstatus vastlegt binnen het Britse gemenebest.

20 James Barry Munnik Hertzog (3 April 1866 - 21 November 1942) Boerengeneraal en Eerste minister Zuid Afrika 1924-'39, jonkheer Bernhard van der Wijck (Gorinchem 30 maart 1836 - Utrecht 13 maart 1925), Pieter de Koning (Dordrecht 12 november 1867 - Amsterdam 13 september 1931), Willem van Es (Padang 20 maart 1886 - Wassenaar 26 februari 1943), Adriaan Loosjes (Blokzijl 5 juni 1883 - Deventer 7 maart 1949), Josué De Decker (Zeveren 30 augustus 1879 - 's-Gravenhage 25 november 1953), Eugène Van Wessem (Breda 12 februari 1900 - Neuengamme 28 maart 1945), Boudewijn Maes (Gent 10 januari 1873 - Sint-Martens-Latem 18 november 1946).

Toenemende hongersnood in de Duitse steden wegens de blokkade

Ook bij ons neemt de schaarste toe. In Gent wordt op stortplaatsen naar zgn. escarbilles, half opgebrande kolen gezocht...

In de Duitse steden In 1915 zouden er ongeveer 90.000 Duitse hongerdoden zijn gevallen, in 1916 ongeveer 122.000, in 1917 ongeveer 280.000 en in 1918 ongeveer 300.000... Met Deutsche Gründlichkeit wordt alle landbouwproductie op tot en met brandnetels die voor de productie van verbandgaas werden gebruikt, opgeëist... Op 10 augustus 1917 wordt alle duivenmateriaal (manden, constateurs etc.) in beslag genomen... De lijst van goederen die in beslag kunnen worden genomen, wordt tot het uiterste uitgebreid o.m. tot kindergagens, medailles, dierenhuiden, telefoons, gekookte en niet gekookte beenderen etc. Kasseien worden uitgebroken en vermalen tot grind enz. enz. Het hoeft geen betoog dat het activisme in een dergelijk klimaat nood heeft aan gezaghebbende, vertrouwenwekkende figuren. De Clercq kan zonder twijfel goede diensten bewijzen in de propaganda en is de eerste 'die zich ter beschikking kwam stellen'. Op 22 april 1917 deelt Pieter Tack,

Pieter Tack (m), voorzitter van de Raad van Vlaanderen en Arthur Faingnaert (r), hoofd van de activistische propaganda en in feite directe overste van René De Clercq in dezen, hier gefotografeerd in Göttingen

de voorzitter van de Raad van Vlaanderen, mee dat o.a. De Clercq, Leo Meert en Edgard Rietjens bereid zijn om naar Vlaanderen terug te keren en in de Raad te zetelen. Zij mogen terugkeren op voorwaarde van een openlijke breuk met de Belgische regering. Volgens getuigenis van De Clercqs dochter Elza²¹ heeft Borms haar vader 'overhaald de stap te zetten'²². In een brief aan Borms dd. 18 april schrijft René 'dat het wel deugd doet na een jaar lang zoeken, zwoegen en licht slaan in het donker, zich eens deugdelijk te wringen in de zon'. Op 11 juni 1917 betreedt hij volgens Jacob de Vlaamse bodem met de woorden 'We zullen eens zien hoe lang het hier zal duren'.

21 Elza De Clercq (Sint-Amansberg 27 februari 1906 - Sint-Niklaas 16 januari 1989).

22 Dat evolutie van De Clercq en Borms in wisselwerking verloopt, bewijst Borms' uitspraak uit 1917: 'Wat dit punt betreft ben ik het helemaal eens met mijn vriend René De Clercq (de Vlaamse strijd voorrang geven boven de trouw aan de koning). Ik voeg er aan toe dat de Saksen-Coburgs nooit veel sympathie opgebracht hebben voor de Vlaamse zaak. We hoopten dat Albert met die traditie zou breken. Wij zijn in die hoop teleurgesteld. Het zij zo'.

MOEDER VLAANDEREN

Vlaanderen, die mijn moeder lijkt
en zijt voortaan,
mijn ogen hebben naar u gebrand,
mijn armen hebben naar u gereikt,
ik heb u thans, mijn volk, mijn land,
voel vroom mijn hart op uw harte
slaan.

Kent gij mij nog? Ik ben uw zoon,
belâan als gij met schimp en hoon,
beroofd van brood en recht.
Kent gij mij nog? Zo zeg het dan,
dat al de wereld het horen kan,
of gij mij eerloos acht en slecht...
Uw hand ligt op mijn gloeiend hoofd.
God zij geloofd.

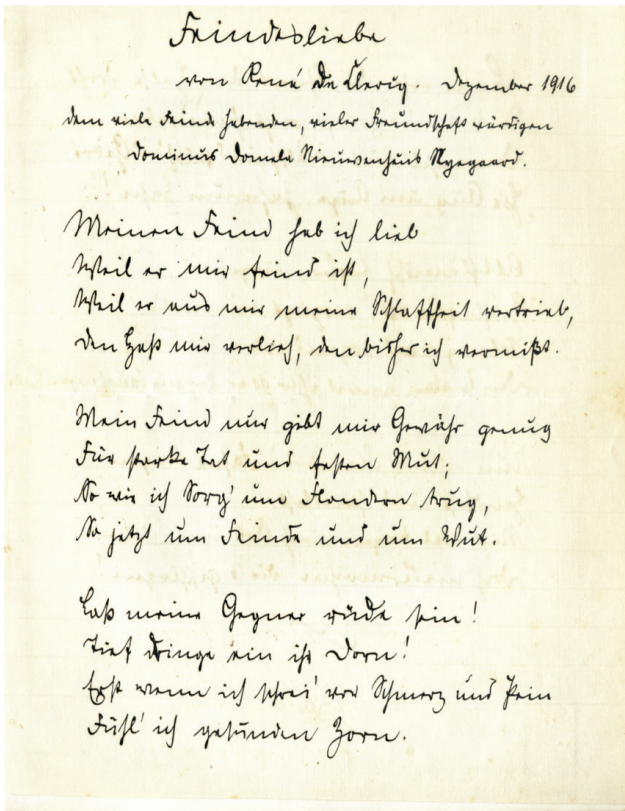
Algoede, zachtste, teerste Vrouw,
ook in den vreemde was ik trouw
aan uwe liefde en angstig om uw angst.
Wat droeg ik, dag en nacht, met grote
wensen
naar uwen grond en mensen
een schoon verlangst!
Thans heb ik u, ben thuis, ben goed,
en al mijn trots en overmoed
breekt in een klaren traan,
smelt voor uw blijden groet.

Vlaandren, die voortaan
mijn moeder zijt,
zegen mijnen stap, zegen mijnen
strijd!
En gij, die mijn geloof belijdt,
broeders, volgt uw vaan!

— *Moeder Vlaanderen* dateerd van de dag waarop De Clercq terugkeerde uit Nederland. —

Toppropagandist van het activisme

De Clercq (in de wandelgangen ‘nonkel Né’) wordt propagandist (samen met Arthur Faingnaert²³) voor het activisme. Zijn strijdbundel de Noodhoorn²⁴ wordt in 1917 als volksuitgave (Anderlecht, volksdrukkerij) herdrukt op 32.600 exemplaren en verspreid op propagandameetings.²⁵

handschrift Wolfgang von Unger vertaling *Mijn vijand is mij lief*

23 Arthur Faingnaert (Sint-Martens-Lierde 4 januari 1883 - Amersfoort 4 januari 1971).

24 In februari 1917 wordt kavaleriegeneeraal en etappeninspecteur van het 4de leger, Wolfgang von Unger, ‘kaltgestellt’ onder invloed van de Politische Abteilung in Brussel die in hem de beschermheer van de radicale en oncontroleerbare Domela (hij verleende hem o.m. paspoorten) en ‘Jong Vlaanderen’ zagen. Von Unger was het Nederlands machtig en was volgens onverdachte bron nl. de spartacist Heinrich Wandt (1890-1965) door zijn hoge moraliteit de enige officier die genade vond in een corrupt bevonden officierenoligarchie, veilig achter het front. Terug in Berlijn, was von Unger een drijvende kracht achter de Deutsch-Flämische Gesellschaften. Hij vertaalde De Clercq’s ‘De Noodhoorn’ in het Duits. ‘Das Nothorn’ verscheen bij Anton Kippenbergs (1874-1950) Insel Verlag in Leipzig 1917.

25 Emmanuel de Bom schrijft over De Clercq optredens in NRC ‘Want waarlijk, ik die mijn hoofd heb koel gehouden, hoe vaak het hart ook weende, heel deze schrikkelijken oorlog lang, ik kan het getuigen: een liefde als die ons volk dezen man toedraagt, is iets eenigs: René De Clercq is op dit oogenblik de populairste Vlaming, hij wordt op de armen gedragen, en wee hem die een haar aan zijn hoofd mocht krenken’

Das Nothorn

Von

René De Clercq

Aus dem Flämischen übertragen von
Wolfgang von Unger

Im Insel-Verlag zu Leipzig 1917

das Nothorn

Voor de 11 juliviering 1917²⁶ was Antwerpen volgeplakt met affiches met niets anders dan ‘René De Clercq komt!’.

11-julioviering 1917 te Brussel op dinsdagavond 10 juli met als hoofddact de toespraak van René de Clercq

26 De Clercq spreekt op 10 juli in de Alhambrazaal in Brussel en op 11 juli in Antwerpen waar hij voor de eerste keer Ria Vervoort ontmoet die daar als pianiste optreedt (De Clercq zal haar pas op 1 november voor de eerste maal schrijven). Volgens Het Vlaamsche Nieuws is het success in Antwerpen zo overweldigend dat naast de 4.000 aanwezigen er een paar honderden de zaal niet binnenraken.

Het activistische Het Vlaamsche Nieuws schrijft: 'spontaan staan duizenden (4000?) opgekomen Vlamingen op (...) terwijl een machtige ovatie maar altoos zwelt '(...) er is iets in hem dat spreekt van fier zelfbewustzijn (...) heel zijn houding getuigt van een prachtkerel, die niet terugdeinst om offers te brengen voor al zijn hopen en strijden'. In het sluikblad De Vlaamsche Leeuw (augustus 1917) ziet men het enigszins anders: 'Helaas, helaas hoe erbarmelijk en onbeduidend, die gretig verwachte verrechtvaardiging van de groot gewaande leider. Als toespraak van een studentenvergaderinkske van voor vijftig jaar kon het er misschien nog door (...) want zelfs de uw vierenden waren danig teleurgesteld. Uw variante op 't oude thema was toch zo eentonig tingeltangelend! (...) 'een gemeend offer wordt nochtans in stilte gebracht. Indien ge u waarlijk martelaar waant voor een grote zaak, klim dan toch niet op een voetstuk van eigen maaxsel, om tot de samengetrompette scharen u zelve aan te wijzen als de te huldigen afgod' (...) 'denkt ge soms, dat de aanwezigen het snulachtig geloofden, toen ge volhield maar een "eenvoudige jongen, een zanger uit het volk te zijn" (...) 'al dat aanstellerige, dat zich opdringende, zich uitstallende, 't blijft onverdraaglijk gezwets' (...) 'haast drie jaar vond De Clercq, dat in Vlaanderen de boel wel zonder hem kon beredderd. In Holland was minder onmiddellijk lijfgevaar, dan in 't land van de Leie, hem wel dierbaar maar op afstand. Toen had hij nochtans de beste gelegenheid, om te verwezenlijken wat hij vandaag zo holvatig verdondert' (...) 'als 't kogels regent wil ik erbij zijn' Wel ja, maar dan als vrijwilliger bij de Belgen, bij de 70 of 80 ten honderd nu door hem over 't hoofd geziene Vlamingen, hadden de echte loden kogels hem wellicht kunnen treffen, daar ze niets afwisten van de voornaamheid en onmisbaarheid van zijn persootje...'. In een brief van 11 juli 1917 aan zijn uitgever Van Dishoeck schrijft Cyriel Buysse: 'De Clercq is dus weg om Vlaanderen te redden. Wat zal dat heerlijk zijn! Er lopen hier nog van die redders rond, maar ze staren voorlopig in de hoogte, naar de kruinen van de bomen, om er de kat uit te kijken en houden ook een natten vinger in de lucht, om te voelen waar vandaan de wind komt'.

Conservator van Wiertzmuseum en hoofdredacteur Gazet van Brussel

De Clercq krijgt als broodwinning de post van conservator van het Wiertzmuseum te Brussel en eind augustus 1917 als hoofdredacteur van de 'Gazet van Brussel'²⁷. Het gezin De Clercq, zonder de kinderen

27 Volgens De Clercqbiograaf Koen Hulpiou gaat het om een manoeuvre van het radicaal activistische Jong Vlaanderen, die sedert begin 1916 over geen eigen orgaan meer beschikken en in De Clercq een manipuleerbaar instrument zien. Toch zullen ze zich misrekenen want De Clercq blijft zichzelf, is voor eenheid en geeft meer aandacht aan de politiek van de Raad van Vlaanderen in zijn geheel... Volgens redacteur en censor Robert Oszwald heeft De Clercq 'een fijnen, kritischen blik op de beteekenis van politieke opstellen' en 'maakt hij scherp en raak gebruik van de censuurstift'; hijzelf relativeert zijn bijdra-

Harmen en Joost (die bij de familie Pieck intrekken), trekt nu in de conservatorswoning aan de Vautierstraat die 25 jaar leeg staat en laatst nog werd bewoond door Hendrik Conscience.

Het huisgedeelte van het Wiertzmuseum waar het gezin De Clercq in augustus 1917 zijn intrek neemt

Het aanzicht van de vele spinnennetten etc. doet Alice in tranen uitbarsten. Toch wordt alles opgedaan en komen de meubeltjes, die sedert de vlucht uit Gent aldaar lagen gestockeerd, naar Brussel gehaald. Blanca Rooms, een zus van Godfried (?), krijgt een baan bij de Raad van Vlaanderen en woont in. Frits Van den Berghe, die met De Clercq meegekomen is uit Nederland, wordt los medewerker 'Kunst en Wetenschap' van de 'Gazet Van Brussel' en krijgt (via De Clercq?) een post als bureauchef (30 september) aan het activistisch ministerie van Openbaar Onderwijs. Hij vestigt zich in september in Sint-Joost aan de Liedekerkestraat nr. 73 en later aan de Opvoedingstraat, 70. Van den Berghe ziet de Vlaamse zaak eerder als 'een breekijszer' voor de sociale strijd. Van een herstel van de breuk met zijn gezin is er geen sprake. Op 19 oktober 1917 stichten De Clercq en Van den Berghe in het Vlaams Huis op de Brusselse Grote Markt 'het Algemeen Kunstverbond', De Clercq is voorzitter, Van den Berghe secretaris. Het Kunstverbond, 'een gepaste stuwung om de eenzame drijvende krachten bijeen te brengen' en waarvan Timmermans in Lier een afdeling zal stichten, is geen hoge vlucht beschoren

gen: 'oef, mijn stuk is af' (...) heden morgen krabbelde ik al een artikel en draag het naar het blad. Morgen en overmorgen weer...'

en sterft een stille dood bij de bevrijding. De Clercq verduidelijkt in De Gazet van Brussel: 'Onze kunstenaars zijn al te eenzijdig en missen de algemene ontwikkeling die noodzakelijk is voor waarachtig groote arbeid. Wij moeten op de hoogte gevoerd van al het goede dat binnen onze grenzen gebeurt en van het beste wat ons uit het buitenland dienen kan'. Dat jaar zal Frits weinig schilderen (er is alleen sprake van van een enkele tentoonstelling in september 1917 in de Naamse Straat) en de schaarse schilderijen nl. Portret van mevrouw Brulez en Jongen in de sneeuw (= wschl. Walter Cantré) komen in bezit van De Clercq.

De Clercq in de Raad van Vlaanderen

Portret van Fortuna Brulez-Maoromati, echtgenote Lucien Brulez door Frits van den Berghe. Fortuna was een Roemeense uit de gefortuneerde Griekse bovenklasse aldaar. Let hoe Frits expressionistisch de spanning van het schilderij a.h.w. uit de nekspanning van de geportretteerde zuigt

Indien De Clercq gebrek aan realpolitiek inzicht zou kunnen worden verweten, is zijn leermeester Paul Fredericq wél bij de pinken want toen die René wedervaren met 'de Vlaamsche Stem' en de regering in augustus 1915 (via Arthur Buysse?) verneemt, reageert hij enigszins profetisch als volgt: 'arme René De Clercq, mijn zatlapgek, mijn brave en grote dichter, wat zal hij zijne vingers verbranden'... Het slukblad De Vlaamsche Leew beschrijft De Clercq ten tijde van zijn Bussumer telegram als 'roekelooze bergbeklimmer, die met voorbedachten rade een moordende lawine aan het rollen had gebracht'. In juli 1917 is kanselier Von Bethmann-Hollweg aan de kant geschoven voor Georg Michaelis, een vertrouweling van de militairen Hindenburg en Ludendorf. Het buitenlands beleid komt in handen van Richard von Kühlmann, die in 1915

als gezant in Den Haag de succesvolle ondermijning van De Vlaamsche Stem georganiseerd heeft (zie brochure De Clercq in 1915, een jaar van turbulentie en omwenteling). Een zgn. vrede door vergelijk met België als zgn. vuistpand behoort nu tot de mogelijkheden wat zich weerspiegelt in de Flamenpolitik. Die Belgische Frage wordt meer en meer een Angelpunkt in de internationale politiek. Uiteraard heeft dit gevolgen voor de Flamenpolitik met name de toezeggingen aan de Raad van Vlaanderen worden steeds vager en vrijblijvender (de Duitsers willen internationaal-diplomatiek voldoende armslag bewaren), hetgeen de radicalen en de sceptici in de Raad steeds nerveuzer maakt. Op 22 september 1917 heeft De Clercq aan het bestuur van de Raad van Vlaanderen een toelage gevraagd voor Dietsche Stemmen en De Toorts die in Nederland verschijnen²⁸. Op 24 september is hij mede-ondertekenaar van een hard document van de unionistische fractie in de Raad waarin het bestuur van de Raad ertoe aangemaand wordt bij de keizer de terugkeer te eisen van de naar Frankrijk weggevoerde arbeiders, onder bedreiging van bekendmaking van misstanden en schorsing van de zitting van de Raad. Op 9 oktober 1917 wordt onder druk van de Politische Abteilung een nieuw bureau van de Raad van Vlaanderen gekozen waarin De Clercq zetelt.

Het bureau van de Raad van Vlaanderen met August Borms uiterst links

Als lid van dit bureau zetelt hij in de Oberkommission, die het activistische contactorgaan met de bezettende overheid is dat de bestuurlijke scheiding van België moet uitvoeren. Als propagandist wordt De Clercq in Duitsland ingezet waar men hem met zijn 'socialistisch verleden' o.m. gebruikt om de weifelende Sozial-democraten over de streep te trekken wat betreft de Flamenpolitik. De Clercq ziet o.m. de latere kanselier Gustav Bauer²⁹ en typeert de Vlamingen als de 'proletariërs van België'

²⁸ Dat De Clercq in de Raad een Groot-Nederlandse positie inneemt in de lijn van de Dietsche Bond blijkt ook uit een interview voor het tijdschrift La Belgique met de Waalse activist Paul Ruscart (Brussel, 20 december 1893 – 24 juli 1946), die in augustus-september 1917 een reeks Vlaamse activisten interviewt. Hij spreekt er van 'un Etat néerlandais englobant dans son sein les Flandres' en nog 'je suis résolu à faire triompher notre cause en

²⁹ Gustav Adolf Bauer (Darkehmen (Oost Pruisen) 6 januari 1870 – Berlijn Hermsdorf 16 september 1944), SPD-kanselier 1919-'20.

maar 'weil es allen sozial-demokratische fùhrrn, mit denen er sprach, an vòlkischen Bewusstsein und Rassengefùhl mangelte: Sie bejahten den Belgischen

De Clercq promootte tevergeefs het activisme bij SPD-kopstukken zoals de latere kanselier Gustav Bauer

Staat und verneinten die Daseinsnotwendigkeit des vlàmischen Volkes'. De Clercq beseft weinig of niet dat Anseele, die in Gent door de Duitsers als 'een soort rode kardinaal' een zekere bescherming kreeg, zijn partijgenoten in Duitsland informeert. In een nota aan de SPD zegt Anseele³⁰ dat 'het activisme geen wortel vindt in de arbeidende klasse(...) het volk volgt ze niet (...) het idee van de scheiding maakt geen kans want alle machten zijn er tegen en bovendien zal het van Vlaanderen een katholieke staat maken (...) De Vlaamse Beweging heeft steeds vijandig gestaan tegenover de arbeidersbeweging en nog steeds...'

- Stockholm

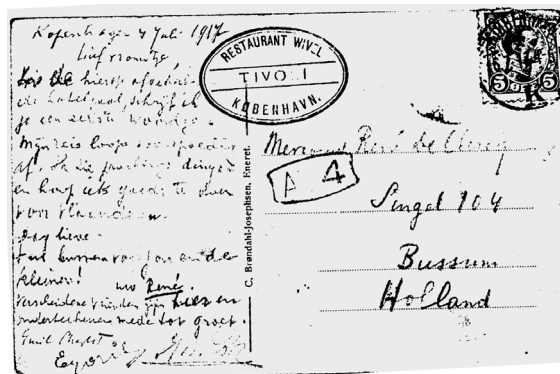
Door het nationaal-patriottisme dat in 1914 in iedere sociaal democratische partij de bovenhand nam, al was het maar dat de socialistische fracties in alle parlementen de oorlogskredieten stemden, verdween het pacifisme onherroepelijk naar het rijk der lippendienst. Intussen blijft het Internationaal bureau van de Tweede Internationale, met Kamiel Huysmans als secretaris, verder actief. In de zomer van 1917 wil men in de vredesconferentie van Stockholm de brokken lijmen. Terwijl de BWP vasthoudt aan een jusqu' au boutisme (strijden tot de (Belgische) overwinning), duikt de Raad van Vlaanderen dan maar in het gat. De socialistisch georiënteerde Edward Joris³¹ en Frans Primo reizen via Berlijn³² af naar Stockholm. De Clercq reist tegelijkertijd

30 De Duitsers werkten in Gent liever met schein Anseele samen dan met burgmeester Braun, omdat Anseele 'vrijpostig en grof' was en Braun 'te fijn en te handig'.

31 Edward Joris (Antwerpen 11 februari 1876 - Antwerpen 20 december 1957), Frans Primo (Gent 27 september 1884 - Gent 8 februari 1946).

32 De enige officiële Belgische socialist die Stockholm wel zag zitten was Anseele, niet tot ongenoegen trouwens van de Politische Abteilung in Brussel. Uiteindelijk zijn het de socialistische kandidaten van de Raad van Vlaanderen Edward Joris en Frans Primo die mogen gaan. Dit alles werd bekookstofd via Emil Charlet, hoofdredacteur van het Berlijnse blad Korrespondenz Norden, die zelf als chaperon meegaat naar Stockholm. Diezelfde

af naar Kopenhagen om er bij het toenmalige

Op 4 juli schrijft De Clercq uit Kopenhagen naar zijn familie. Volgens getuigen had hij er ook het Tuborg-bier leren kennen. De Duitser Emil Charlet die deze reis had georganiseerd en waarschijnlijk als chaperon mee was, ondertekende mee de kaart

wereldgeweten Georg Brandes³³ de Vlaamse kwestie in de schijnwerpers te zetten. In Gent werden beeldhouwer Jozef Cantré en De Clercqs oudleerling, de dichter Richard Minne o.m. om hun pacifistische standpunten door Anseele, die eveneens activistische infiltratie vreesde, de socialistische lokalen ontzegd...

De Clercqs rol in de activistische politiek

Op 20 november krijgt De Clercq in de het uitvoerend bureau het departement 'spoor, telegraaf en marine' (in 1926 ironisch genoeg de ministerportefeuille van Anseele) toegewezen, theoretisch, want in de praktijk regelen de Duitsers op dit domein alles zelf. Enkele dagen voordien, op 15 november, wordt in Brussel het Centraal propaganda Comité (de vroegere propagandacommissie van de Raad Van Vlaanderen) opgericht waar nonkel Nés capaciteiten echt kunnen renderen want men had volgens collega Arthur Faignaert begrepen 'dat een markante, beweeglijke en eezuchtige persoonlijkheid als R. de Cl. (geen) rol van eenvoudig propagandist begeerde'. Terugblikkend verklaart oud-activist Hendrik Mommaerts³⁴ in 1973: 'M.i. liggen de oorzaken van het falen van De Clercq in de activistische politiek in zijn eigen karakterfouten. Hij was een dichter en daarbij een onevenwichtig, primair reagerend natuur-mens, die zich moeilijk kon aanpassen aan onze gecultiveerde samenleving, die realiteitszin, aktiviteit en doorzettingsvermogen verlangt. Het paste in de propaganda hem sterk op te hemelen, en dit heeft zijn zelfoverschatting bevorderd'. Geert Pijnenburg zegt dat De Clercqs tussenkomsten op vergaderingen meestal beperkt zijn tot lapidaire verklaringen of impulsieve reacties, kennelijk uitschieters van de dichtergevoelsmens die het bij eindeloze discussies op de heupen krijgt. Nog volgens Pijnenburg³⁵ zit De Clercq

Charlet suggereert om René De Clercq tegelijkertijd naar Georg Brandes in Kopenhagen te sturen.

33 Georg Brandes (Kopenhagen, 4 februari 1842 - aldaar, 19 februari 1927)

34 Hendrik Mommaerts (Leuven 17 oktober 1886 - Den Haag 4 januari 1980).

35 Geert Pijnenburg (Turnhout 24 augustus 1896 - Kapellen 12 juli 1980).

tijdens vergaderingen van de Raad van Vlaanderen vaak te slapen en veert dan op als één of ander hem treft'. Half november 1917 (tot dan heeft hij 22 meetings in Vlaanderen gegeven) vertrekt De Clercq met Edgard Rietjens voor een 3 tal weken op propagandatournee in Duitsland: van 17 tot 22 november zijn ze in Göttingen (zie infra), op 24 november te Berlijn (ontmoeting Gerhard Hauptmann)³⁶, op 25-26 november te Hamburg en Bremen³⁷, van 29 november tot 1 december te Münster, 2 december Düsseldorf en tenslotte 5 december. Na een week in het vaderland vertrekt hij weer op 15 december, nu met Robert Van Roy³⁸ (broer van Alfons), de administrator van het activistische Ministerie van Kunsten en Wetenschappen. De reis voert naar Berlijn waar ze o.m. Gustav Stresemann, Ernst Günther von

36 Op 24 november hield De Clercq in Berlijn een spreekbeurt in het gebouw van de Pruisische Landdag, gevolgd door een plechtig avondeten, dat de Bond van Duitse geleerden en kunstenaars had georganiseerd. Hier zat zowat het kruim aan tafel van het culturele en wetenschappelijke leven van de Duitse hoofdstad. De germanist Gustav Roethe hield een uiteenzetting over de Vlaamse literatuur en het werk van De Clercq, de econoom Hermann Schumacher die zelf een oorlogspublicatie over België op zijn naam had staan, had het over de geschiedenis van het Vlaamse volk en de nefaste economische weerslag van de Franse invloed in Vlaanderen, de voorzitter vande Deutsch-Flämische Gesellschaft, Franz von Reichenau, sprak een groetwoord uit namens zijn vereniging. De Clercq hield een ontroerde dankrede waarin hij betoogde dat de 'vriendschappelijke gevoelens en het warme begrip' die hem in Duitsland te beurt waren gevallen, in Vlaanderen ten zeerste op prijs zouden worden gesteld. 'Zaterdag heb ik in Berlijn den grootsten bijval bekomen', meldde hij enkele dagen later trots naar huis. 'daar waren Gerhart Hauptmann (15 november 1862 - 6 juni 1946)..., Max Dessau enz.enz. Puik'

37 De volgende twee dagen, 25 en 26 november, vertoefden De Clercq en Rietjens in Hamburg. Op 28 november hield de dichter een spreekbeurt op een 'Vlaamse avond' in Bremen die tegelijk de stichtingsvergadering was van een plaatselijke afdeling van de Deutsch-Flämische Gesellschaft. Dan reisde het gezelschap door naar Münster waar De Clercq tussen 29 november en 1 december op drie avonden achtereenvolgens het woord voerde. Naar eigen schatting had hij alleen bij de eerste van deze drie toespraken zowat duizend toehoorders. 'De reis... verloopt prachtig', schreef de dichter opgetogen uit Münster. Er 'wordt me hier de grootste eer en vriendelijkheid bewezen.' Op 2 december trad De Clercq op in Düsseldorf waar de Westduitse hoofdzetel was gevestigd van de Deutsch-Flämische Gesellschaft. Hij besloot zijn Duitsland-rondreis in Keulen waar hij op 5 december in de Gürzenich, de grote middeleeuwse feestzaal van de stad, de plaatselijke afdeling toesprak van de Deutsch-Flämische Gesellschaft.

38 Robert van Roy (Vosselare 24 april 1887 - De Meern 20 juli 1972), Gustav Stresemann (Berlijn 1à mei 1878 - Berlijn 3 oktober 1929) liberaal kanselier 1923,. Ernst Günther von Schleswig Holstein (Dolzig 11 augustus 1863 - Primkenau 22 februari 1822), zwager van keizer Wilhelm II, gehuwd met Dorothea Marie Henriette, kleindochter Leopold II.

Schleswig Holstein, de minister van oorlog en het SPD-rijksdaglid Gustav Bauer ontmoeten. Op 21 december zijn ze in Aken en 's anderendaags te Brussel wanneer Vlaanderen zelfstandig wordt verklaard. Eveneens eind 1917 wordt het standbeeld van Albrecht Rodenbach uit het te onveilige Roeselare naar het binnenplein van de Bissinguniversiteit gebracht waar men eerst gedacht had het in Brussel te zetten. Op 11 november spreken de Cneudt³⁹, Jan Wannyn en René De Clercq op een meeting in de Brusselse Alhambra waar de regering in Le Havere vervallen wordt verklaard van haar rechten. Erich Ludendorf heerste toen samen met Hindenburg als Oberste Heeresleitung, als een militaire dictatuur over Duitsland. Hij protesteert in een brief van 29 november 1917 aan minister van Binnenlandse Zaken von Kühlmann, tegen de zijns inziens té verregaande tegemoetkomingen van de Politische Abteilung van het bezettingsbestuur aan de Vlamingen. De beslissende invloed moest, aldus Ludendorf, bij Duitsland blijven omdat de Vlamingen politiek nog niet rijp waren en meer als een soort grote kinderen moesten geleid worden. In december wordt Ludendorf gesust met een antwoord dat de activisten niet meer dan een 'beratenden Anteil an den Landesgeschäften' kregen en dat het streven naar zelfstandigheid van de Jongvlamingen van Domela werd tegengegaan.

Maarschalk Paul von Hindenburg (l), keizer Wilhelm II (m) en Erich Ludendorf (r) de feitelijke leiders van Duitsland vanaf de zomer 1917

In het krijgsgevangenenkamp van Göttingen⁴⁰

Volgende anekdote illustreert ten volle de tragische kant van de hele activistische onderneming: activistische voormannen bezochten geregeld het modelkrijgsgevangenenkamp van Göttingen, het modelkamp dat de intelligentsia en de weermacht zou moeten leveren om het autonome Vlaanderen op poten te zetten. Het bezoek van Borms in mei en juli 1917 viel

39 Richard de Cneudt (Gent 24 september 1877 - Gent 29 januari 1959), Jan Wannyn (Gent 28 november 1867 - Rotterdam 26 september 1949).

40 Er verblijven 40.000 (in 1914) tot 46.000 (in 1918) Belgische krijgsgevangenen in Duitsland, waarvan 22.000 Vlamingen. Ook zij maken deel uit van de Flamenpolitiek. Göttingen werd een zuiver Vlaams kamp (2.300 in maart 1917) waar men de Vlamingen zou bewerken... Er waren allerlei faciliteiten: een bibliotheek met bij de 10.000 boeken, een cinema, toneelzaal etc. Er werd onderwijs op middelbaar en universitair niveau georganiseerd.

in goede aarde maar op 17-18 november van datzelfde jaar bezocht ook De Clercq het kamp en de bijkampen⁴¹. Zijn bezoek was tot de puntjes voorbereid en moest tot een hoogtepunt leiden al gold het een Koninklijke ontvangst⁴²... Er werd toneel gespeeld, bloemen neergelegd en alles werd gefilmd⁴³ (spijtig genoeg is deze film blijkbaar verloren gegaan). Het hoogtepunt, waarnaar duidelijk was opgebouwd, moest een speech van De Clercq worden waar die de zgn. 'grote boodschap' zou verkondigen. De Clercq suggereerde in zijn betoog een nakende invrijheidstelling van krijgsgevangenen die meer dan 3 jaar vast zaten. Dit kaderde in geheime onderhandelingen tussen centralen en geallieerden over een gebeurlijke uitwisseling van krijgsgevangenen. Uiteraard was dit in essentie een zaak tussen de militaire overheden, waar de Duitse burgerlijke overheid, die het activisme patroneerde en uiteraard de activisten zelf, niets in te vertellen had... Uiteindelijk ging de deal niet door. De Clercq, die als bevlogen dichter wel zijn kwaliteiten had om mensen te begeisteren, was echter geen diplomaat en had duidelijk zijn hand overspeeld⁴⁴ met als

41 Rousseeu schreef aan Jacob op 14 mei 1934 dat het bezoek oorspronkelijk 'behalve Göttingen Kamp, ook Göttingen-stad en Göttingen omgeving (bijkampen JV) dus Kommando-bezoek, in de eerste plaats Heiligenstadt (ca 25 km ten ZO JV ; bezoek gereasileerd op 25 november 1917) moeten gebeuren. ook zou er moeten gegaan worden naar Berlijn, Lübeck, Hamburg, Bremen, Münster I (170 km ten NWW van Göttingen JV; bezoek gerealiseerd op 30 november 1917)/W(estfalen JV) Münster Kamp II, Düsseldorf, zeker ook nabij Oberhausen voor de Kommando's en Keulen, doch al de laatste plaatsen zou Brussel zelf regelen ofwel Düsseldorf' zou behelzen. De Clercqs optreden moest zowel politiek als cultureel worden.

42 Volgens Rousseeu kwamen De Clercq en Rietjens op 17 november per uiteindelijk om 16 u per trein toe. Het ontvangstcomité met o.m. de luitenanten Pieter Llewellyn, Pieter van Rossem, Garray en Godfried Rooms wachten hun op in het station. 'In het Kamp zelf werd het feest reeds dapper ingezet met een Liederavond en 500 liters bier werden duchtig aangesproken. Het zal bij velen zeker laat geweest zijn vooraleer de slaapstede opgezocht werd.'

43 Volgens Rousseeus nota's van 18 november was 'Ieder op post, de gasten werden afgehaald en moesten om 9.30 u in 't Kamp wezen. En hier was er een tegenslag, alles was gereed, ieder stond te wachten, behalve het filmapparaat zelf. dat wachten heeft zeker gehinderd bij de natuurlijkheid der aankomst zelf. Onnodig te zeggen hoe De Clercq onthaald werd immers men had er reeds te lang op geroepen en hoe de onthalen hier in Göttingen zijn, hadden reeds vroegere bezoeken bewezen. Het filmen verplichtte ook eenige bepaalde zaken mede te maken die anders niet zouden gebeurd zijn. er werd dus gefilmd en gekiekt langs alle kanten. daarna dienst in de kerk zeer plechtig. vervolgens korte rede in open lucht voor film waar de Groote Boodschap medegedeeld werd. Hoe ze onthaald werd laat zich begrijpen!!!!!!'

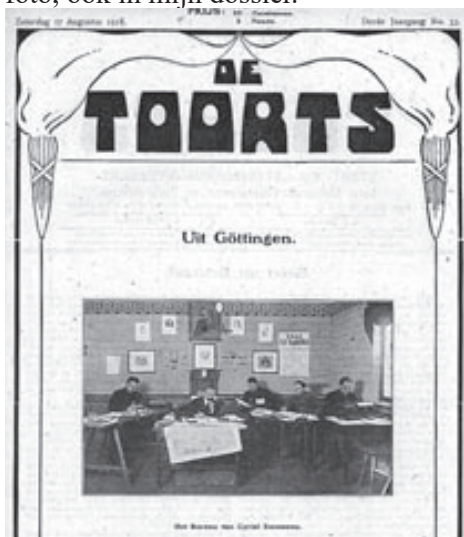
44 Eén van de dagen (24 november?) was De Clercq alleen naar 'het krijgsministerie' in Berlijn geweest om verder over de vrijlating van krijgsgevangenen te spreken

resultaat een diepgaande malaise in de kampen! Waar het de bedoeling was de Vlaamsgezinde gevangenen verder aan het activisme te binden en te verplichten, had hij ze afgestoten! Borms vertrouweling, Cyriel Rousseeu⁴⁵ moest na De Clercqs vertrek de balen keren⁴⁶... Dit illustreert ten volle de onmacht en de politieke onhandigheid die het activisme in grote mate kenmerkt. Ondanks de titel van gevolmachtigde van Marine, Telegraaf, Spoorwegen en Posterijen, had De Clercq niets te vertellen. De bevoegdheden van hem en zijn collega's waren lege dozen...

De Clercqs populariteit in de krijgsgevangenenkampen

Wij steunen ons hier volledig op Cyriel Rousseeu's getuigenis:

'Of er portretten van De Clercq hingen in bureelen? Dat was zeer zeker 'n gewild portret, doch behalve in Göttingen waren er voor onze mensen geen bureelen om zoo te zeggen buiten de bibliotheken. In Göttingen hing in mijn bureel 'n mooi geteekend portret van de hand van Lemajeur (Gilbert? JV) aan mij geschonken, waarvan foto, ook in mijn dossier.

In het secretariaat van de Vlaamse werking in Göttingen m.a.w. het bureau van Cyriel Rousseeu hing het portret van René De Clercq op een centrale plaats

maar 'men wist zeer zeker goed genoeg dat hij niet opgewassen was tegenover hoge ambtenaren die daar met gansche dossiers gewapend u gauw in 't nauw hadden als ge uw zaak niet grondig beheerste.' (Getuigenis Rousseeu aan Jacob). Nog volgens Rousseeu was De Clercq bij de militairen weinig bekend maar stond hij hoog aangeschreven bij de burgerlijke overheden van Westfalen, Keulen en Düsseldorf.

45 Cyriel Rousseeu (Watou 7 november 1882 - Antwerpen 30 augustus 1968) was als vertrouweling van Borms en de Raad van Vlaanderen al sedert juni 1917 in het kamp van Göttingen gepost. Wij steunen vnl. op schriftelijke getuigenis aan Antoon Jacob uit 1934 (ADV N D12804(6/6))

46 Op 20 november zijn De Clercq, Rietjens, Godfried Rooms, Hans Blunck, Carl Stange etc. naar Kassel gegaan om er de bloemetjes buiten te zetten...

Modelkrijgesgevangenenkamp Göttingen in de winter

Göttingen: de centrale zgn. Bormslaan

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Het Vlaamsch Huis
in't Göttinger Kamp.

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

17-18 nov. 1917: René De Clercq (L) kijkt naar de kampmascotte

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

17-18 nov. 1917: De Clercq tussen de krijgsgevangenen

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

2335

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

2336

2352

Portret en foto bezit ik nog. Niet Deutsche bureelen. Zeer zeker bij vele Krijgsgevangenen wijl die portretten in Göttingen te koop waren. Zeer zeker zal die foto ook wel gehangen hebben in Alten Grabow (40 km ten O van Magdeburg JV) bij Alois Valgaeren (1881-1942). Ook wel in Soltau in de bibliotheek en in elk geval in Holzminden bij Karel Fossey⁴⁷. verder in de Kommando's? In Ganderkesee (10 km ten W van Bremen JV) (Oldenburg) was er in de leeszaal aldaar geteekend door Van Grieking 'n levensgrootte houtskoolteekening op de muur, waarvan ik ook 'n foto bezit. Ook b.v. in Kommando Walsrode (Soltau) zullen de foto's er zeer zeker geweest zijn. Figuurlijk was daar ook eene De Clercqstraat. Ik zeg figuurlijk en dat is ook van groot belang. Bedenk 'n kleine slaapzaal met 4 of 5 dubbele bedden en tusschen elk bed 'n straat met naam Daarvan ook eene van De Clercq. Wat betreft straten: Enkel in Göttingen hadden straten door Vlamingen namen gekregen. Hiervan was er eene René De Clercqstraat. Karikaturen zijn mij eigenlijk niet bekend. Vraag (van Jacob): werd er over De Clercq geschreven? Ja en zelfs reeds vóór zijn bezoek in 'Onze taal' Göttingen. Ook bij zijn bezoek. Dat alles bezit ik nog 't volledig 't zij gedeeltelijk de namen.

Vraag V: Mijn oordeel over De Clercq? Die hebt u in mijn nota's die ik schreef niet om de Clercq neer te halen wijl ik steeds veel sympathie voor hem had, doch zooals ik ze steeds heb vastgesteld en die ik voldoende door feiten bewees. De Clercq was wel 'n dichter, geen diplomaat in Duitschland.'

De Alhambraschouwburg aan de toenmalige Brusselse Zennelaan, vandaag Jacqumainlaan.

47 Karel Fossey (Diksmuide 22 januari 1894 - Schoten 4 december 1955).

Vlaanderen onafhankelijk?

Op 22 december 1917 roept De Raad van Vlaanderen tijdens een turbulente avondzitting in de Alhambraschouwburg met 53 ja en 2 onthoudingen dan 'Vlaanderens zelfstandigheid' (zie lemma Raad Van Vlaanderen NEVB), in een crisissituatie steunt De Clercq Borms die een motie tot eenzijdige onafhankelijkheid lanceert om de Duitsers voor een fait accompli te zetten) in een uit maar de Duitsers spreken zich niet duidelijk uit over de inhoud van de bestuurlijke scheiding zij willen zich om internationaal-diplomatieke redenen niet te ver engageren. Welke bevoegdheden willen zij lossen? In deze situatie vindt August Borms dat de Vlamingen 'zichzelf moeten helpen' en de Duitsers voor een voldongen feit (= de onafhankelijkheid) plaatsen. Voor de activisten stelt zich meer en meer de vraag wie en wat zij eigenlijk vertegenwoordigen. Een stembusgang zien de activisten niet meteen zitten; liever zien ze de kandidaten 'bij volksacclamaties' aangeduid. Volgens De Clercq 'opdat het volk niet zou weten met hoeveel kiezers zij zijn'. Borms voegt eraan toe: 'van het ogenblik dat wij met een mandaat voorzien zijn zal men ons ook geen inlichtingen meer vragen omtrent het getal kiezers, of er ook niet meer over spreken en in het buitenland zal het gaan, alsof wij door een groot gedeelte van Vlaanderen verkozen waren'.

Verslag van de vergadering van 22 december 1917

de onafhankelijkheidsverklaring mede-ondertekend door onder-voorzitter René de Clercq

In een besloten avondvergadering van de Raad van Vlaanderen op 22 december 1917 tijdens de zoveelste crisissituatie, loopt uit op een 'één twee' tussen Borms en De Clercq waarna de Vlaamse onafhankelijkheid wordt uitgeroepen. Het tafereel speelde zich af in de Alhambraschouwburg aan de toenmalige Zennelaan, nu Jacqumainlaan. De naam van een parking herinnert er nu nog aan de afgebroken schouwburg. Normaal vergaderde de Raad overigens in de raadszaal van de Brabantse

provincieraad. Enkele raadsleden waren het gepalaver over onafhankelijkheid beu en wilden daden. Wat de Duitsers niet wilden geven, zouden ze zelf nemen... De zitting waarvan het verslag '60 kwartopagina's in machineschrift' beslaat, begon om 20.30 u onder voorzitterschap van Pieter Tack. Volgens Faingnaert (in zijn boek *Verraad of Zelfverdediging?* 1933), die op de zitting aanwezig was, is het verslag zeer accuraat. Na aanneming van enkele leden gaf Josué de Decker, die een belangrijke rol speelde in de administratieve uitvoering van de bestuurlijke scheiding, een lange uiteenzetting over de moeilijkheden in het bestuur en de bij Schaible, verwaltungschef of chef van het (Duitse) burgerlijk bestuur voor Vlaanderen, gedane stappen⁴⁸. Er volgde nog een lange discussie o.m. over welke bevoegdheden die Duitsland zou afstaan, die het debat vertroefde. Daarop kwam Borms, die de Duitsers voor een fait accompli wil zetten, tussen met een emotionele oproep tot eendracht, standvastigheid en consequentie: 'Bedenkt goed, dat de Duitschers bezig zijn met ons op de vingers te kijken en te zien of wij regeerens-bekwaam zijn. Wij moeten bewijzen, dat wij Vlaanderen kunnen besturen en regeeren. Indien ik Vlaanderen kon redden met een Staatsgreep, ik alleen, en zelfs als ik er mede moest ten onder gaan, maar Vlaanderen gered zou zijn, ik deed het onmiddellijk'. (Storm van toejuichingen). René De Clercq sluit zich onmiddellijk aan bij de woorden van zijn vriend en zei dat hij nog maar juist in Berlijn was geweest en had daar aangename en andere dingen vernomen. (...) Ik heb gesproken met socialisten. Die ons willen laten vlotten; anderen, die ons nogal genegen zijn, o.a. Bauer, Ebert⁴⁹ en Scheidemann (drie toekomstige kanseliers n.b.), hunkerden naar vrede; die zullen weinig doen voor ons. Ik heb bij leiders van de andere partijen ons maximalistisch standpunt verdedigt, met minder zullen wij niets bereiken. Als wij weinig vragen, zullen de Duitschers er nóg wat afdoen. Nadien komt de Entente en die neemt er ook nog iets af, zoodat er ten slotte

48 Josué de Decker, die een belangrijke rol speelde in de administratieve uitvoering van de bestuurlijke scheiding, een lange uiteenzetting over de moeilijkheden in het bestuur en de bij Schaible, verwaltungschef of chef van het (Duitse) burgerlijk bestuur voor Vlaanderen, gedane stappen. Hij stelde voor het bestuur te vervangen door een bureau en een Commissie van Gevolmachtigden. Schaible had op een concreet voorstel terzake van Jonckx geantwoord 'Wie werden es so mal versuchen'. Wat er uit de bus kwam was echter ontoereikend. De Decker illustreerde dit als volgt: 'En als wij kwamen tot de verdeling van den arbeid, dan liep het uit op comische toestanden. Aldus werd b.v. onze vriend en collega, dichter R. De Clercq (op 20 november 1917), Regeerings-commissaris of Minister van Spoorwegen, Telegrafien, Posterijen en Zeewezen! Dergelijke rol kunnen wij natuurlijk aan onzen Nationalen Dichter niet opleggen.'

49 Friedrich Ebert (Heidelberg 4 februari 1871 - Berlijn 28 februari 1925) SPD-kanselier 1918-'19, eerste president van Duitsland, Philipp Scheidemann (Kassel 26 juli 1865 - Kopenhagen 29 november 1939) SPD-kanselier 1919-'20.

niets meer zal overblijven... (...) Ik heb gezien dat de stemming in Berlijn voortdurend moet bewerkt worden. (...) Ten slotte nog dit: vraagt niet te weinig, anders bekomt ge niets.'

Uiteindelijk groeit er eensgezindheid om onmiddellijk de onafhankelijkheid uit te roepen en een soort voorlopige regering samen te stellen. Borms komt nog eens tussen: 'Er is zeker wel iets, waarover wij allen akkoord gaan en dat is, dat wij allen de Politieke Scheiding willen (Uitroepingen: Bravo!) Welnu, het is noodig het Bestuur te hervormen en een Bureau aan te stellen; heden avond moet er overgegaan worden tot het vaststellen van het principe en tot het aanstellen der personen. Wij leven snel in deze tijden; wij weten niet wat de dag van morgen brengen kan. De vrede hangt in de lucht! Hij kan onmiddellijk intreden. Ik zou dan ook vragen, van het oogenblik gebruik te maken om de Politieke Scheiding uit te roepen. De Duitschers weifelen omdat zij geen vertrouwen genoeg in ons hebben. Willen wij niet verrast worden door de gebeurtenissen, dan moeten wij ons zelf helpen. De Duitschers willen zich niet verder verbinden. Zij willen de handen vrij houden. Wij spelen eenvoudig het spel der Duitschers indien wij daartegen niet opkomen. Het is zeker 'dat er achter de schermen onderhandeld wordt; dit zal ten slotte op onzen rug gebeuren en wij worden het kind der rekening indien wij niet krachtadig de zelfstandigheid eischen. Als wij ze dezen avond willen, dan hebben wij ze. Wij stellen een Kommissie van Gevolmachtigden en een Bureel van den Raad aan, en wij geven opdracht de reis naar Berlijn te ondernemen. Daar gaan wij naar den Rijkskanselier afeischen wat Vlaanderen reeds zal hebben beslist.' De Keersmaecker oppert nog dat de Duitsers eerst verkiezingen willen van gouwraden (zeg maar provincie raden) en dat ze à rato van het aantal kiezers al dan niet de legitimiteit van de Raad van Vlaanderen zal erkennen. Borms antwoordt 'dat de Duitschers zich op dat geringe getal zullen beroepen om ons met een kluitje in 't riet te sturen. Wij zullen de politieke zelfstandigheid verkrijgen als we naar Berlijn gaan, zooals we ook voor de Bestuurlijk Scheiding hebben moeten doen. Met de Bestuurlijk Scheiding alleen zullen wij nooit tot iets komen. Wij zijn nu eerst revolutionnaires. Laten wij het blijven tot het uiterste toe. Laat ons de Vlamingen een daad toonen. Dan zullen ook de Duitschers meer eerbied voor ons hebben. Leve de Politieke Scheiding!' (Uitbundige toejuichingen). Nu wordt de motie ter stemming gelegd en aangenomen met 53 stemmen en 2 onthoudingen (Dr. Picard⁵⁰ en Dr. Spincemaille).

50 Antoon Picard (Antwerpen 1 juni 1884 - Grimbergen 29 september 1949), Jules Spincemaille (Deerlijk 14 december 1882 - Berchem 7 december 1954).

In De Clercq's *Gazet Van Brussel* wordt op 20 januari 1918 een extra-editie uitgegeven over de onafhankelijkheid n.a.v. de zgn volksacclamatie (zie volgend jaar)

Is deze uitslag bekend is, loopt Dr. Aug. Borms naar de tribune en roept uit: Bravo! Leve Vlaanderen! Geestdriftig staan al de leden recht en zingen uit volle borst 'De Vlaamsche Leeuw' en roepen daarna het oude 'Vliegt de Blauwvoet. Storm op zee!' van Albrecht Rodenbach. Dr. Borms voelt nog de behoefte de vergadering toe te spreken en zegt zeer aangedaan: 'Vlaamse vrienden! Het heuglijke ogenblik, dat we nu beleven, het schitterendste ogenblik dat Vlaanderen gekend heeft, moeten wij nu bekronen met een laatste daad. De eendracht, die thans onder ons heerst, moeten wij bezegelen door het aanstellen van een Bureau van den Raad en een Kommissie van Gevolmachtigden, die het vertrouwen van ons allen bezitten, en die ik de eer heb u voor te lezen'. Borms leest dan de namen voor van het Bureau van de Raad van Vlaanderen (mutatis mutandis de parlementsvoorzitter, ondervoorzitters en hun medewerkers plus die van de Kommissie van gevolmachtigden of de ministers van de voorlopige regering. 'Dat is de coalitie die ik U voorstel. Die moet heden avond tot stand komen. Ik vraag dat daarover nog een stemming zou gebeuren.'

Faingnaert besluit:

'Aldus werd besloten en onder de grootste geestdrift eindigde deze zéér bewogen vergadering te 12.35 uur in den nacht van 22 op 23 December 1917.'

Literaire productie 1917: strijddedichten en een ontluikende liefde

Daar is maar één land' (20 januari 1917), onder toonzetting van Jef Van Hoof nog steeds bekend en zeker waard om als nationaal volkslied te dienen en opgedragen aan Leo Meert met wie hij toen een telegram aan president Wilson schreef (zie supra), 'Aan dr. August Borms' (27 januari 1917) waarin je De Clercq's innige geestelijke band met Borms leest; als je dit leest kun je Elzas bewering dat Borms hem heeft overgehaald om naar Vlaanderen terug te keren (zie supra) beter begrijpen, 'De belofte' (31 maart 1917) is duidelijk een reactie op de straffen die de Belgische regering in Saint Adresse vooropstelt tegen de activisten; het lijkt duidelijk dat De Clercq zich al op dit moment zit te popelen om zich in Vlaanderen zelf in het reële activisme te moeien, 'Ons Brussel' (7 april 1917) waarin hij Brussel (toen al) wil heroveren als Vlaamse stad hetgeen 'een harde kuis'

zal betekenen; het is betekenisvol dat de passivisten precies de latere diepgaande verfransing van Brussel aan de weeromstuit van het activisme wijten, 'Havere en Vlaanderen' (5 mei 1917) is een voorbeeld van De Clercqspot die met de tijd steeds wranger zal worden,

De Clercq's strijddedichten worden sterk gesmaakt op activistische meetings en liederenavonden (zie deze aankondiging in een pamflet voor een zangavond in Gent). Zij waren als het zout of desem in het activistische deeg

'De heeren die geen heeren zijn' (12 mei 1917) nog een spottekst waarin de Belgische regering naast haar schoenen loopt en Vlaanderen uitverkoopt aan Frans-Britse belangen, 'De schaduw' (19 mei 1917) fileert op een prachtige wijze het verschil tussen de activisten en passivisten, in 'Scheiding' (26 mei 1917) ziet hij de cesuur tussen het oude verknechte Vlaanderen en het nieuwe, vrije Vlaanderen dat de toekomst voor zich heeft, in 'Blijlied' voorspelt hij een even hoge vlucht van jong als destijds oud-Vlaanderen, in 'Een harde getuigenis' (16 juni 1917) wil hij 'de ruggen rechten van wie buigt voor onrecht' en stelt hij dat terwijl België mondiaal wordt beklaagd, Vlaanderen wordt vermoord..., 'Vlaanderens Hoofdstad' (juni 1917): 'O Brussel in Brabant, gansch Vlaanderen staat of valt met U!', 'Moeder Vlaanderen' (28 juli 1917) (zie supra), de weergave van zijn emotie als hij Vlaanderen op 11 juni voor het eerst sedert oktober 1914 terugziet; hij postdateert het op 11 juli en 'De voogden' (beklijvend gedicht waarin hij oproept Vlaanderens autonomie in te vullen, slechts honden liggen aan banden... voor het 11-julinr.), Waarheidsliefde (augustus 1917) waarin hij zich verbindt zijn ideaal ondanks alles te zullen volgen, het anti-Britse 'Grijpland' (1 september 1917) naar aanleiding van een bommenaanval op Antwerpen waarin hij de Britten vermaant: gedenk den Ier, gedenk den Boer!, Daar moet ik zijn (8 september 1917) waarin hij liefde (Ria?) zoekt en waar alles Vlaams is en goed...,

STAD MECHELEN.

ZAAL ALCAZAR, BOTERMARKT

Dinsdag 18 September 1917, te 7 uren (T. U.)

Groote openbare Volksvergadering

ALS SPREKERS TREDEN OP :

Dichter René de Clercq
Dr Antoon Jacob

CONCERT met de medewerking van :

Mej. Nora Ryckoord, conter-alto,
Eerste prijs met onderscheiding van het Koninklijk Vlaamsch Konservatorium te Antwerpen.

Mej. Maria Vervoort, pianiste,
Eerste prijs met onderscheiding (zelfde konservatorium).

M. Désiré Hubert, baryton,
Eerste prijs met groote onderscheiding (zelfde konservatorium).

M. Arthur Maebe, violonist,
Eerste prijs met groote onderscheiding (zelfde konservatorium).

AAN DE PIANO: MEJ. MARIA VERVOORT.

Dichter René de Clercq

René leerde pianiste Maria (Ria) Vervoort kennen op de 11 julioviering 1917 in Antwerpen. Sedertdien treden ze regelmatig samen op zoals hier op 18 september op een activistische meeting in Mechelen.

De eerste ouders (de bloesem, de appel, de kroost) later gebundeld in Van hemel en aarde waarin hij in een Bijbelse allegorie de verleiding (door Ria?) beschrijft, De Avondster schijnt op mijn hart (6 november 1917) geïnspireerd door Ria's uitvoering van Waldesrauschen van Robert Schumann. In 1917 werkt De Clercq ook aan Maria Magdalena en Tamar. Op 24 april sluit hij een contract bij zijn vaste uitgever S.L. Van Looy voor de uitgave van een derde, vermeerderde druk van Gedichten. Nog in 1917 verschijnt in Schotland een bloemlezing Contemporary Flemish Poetry met daarin zesentwintig gedichten van De Clercq in Engelse vertaling. Hij wordt er betiteld als 'The most vigorous of the West Flemish poets' en als 'in appearance a sturdy farmer's boy' en nog: 'He is a somewhat noisy, elegiac poet, true to hearth and home, and, above all, to the Catholic Church, whose mystic rites he celebrates with an almost heathen frankness of imagery'. We mogen stellen dat dit laatste in 1917 al zeer sterk mag genuanceerd worden...

Noot: algemeen bekende personen alsook diegene die regelmatig in onze vorige bijdragen voorkwamen, werden niet meer vermeld.